

Liberalni internacionalizam u međunarodnim odnosima nakon Hladnog rata

Golubović Reiser, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:507333>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-09**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Nikola Golubović Reiser

**LIBERALNI INTERNACIONALIZAM U
MEĐUNARODNIM ODNOSIMA NAKON
HLADNOG RATA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

**LIBERALNI INTERNACIONALIZAM U
MEĐUNARODNIM ODNOSIMA NAKON
HLADNOG RATA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Petar Popović

Student: Nikola Golubović Reiser

Zagreb

kolovoz, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad „Liberalni internacionalizam u međunarodnim odnosima nakon Hladnog rata“, koji sam predao na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Petru Popoviću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Nikola Golubović Reiser

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
II. SUVREMENI LEVIJATAN - LIBERALNA TIRANIJA ILI CARSTVO SLOBODE?.....	3
1. Demokratski mir.....	11
2. „Humanitarne“ intervencije.....	17
3. Multilateralizam i međunarodne organizacije.....	25
4. Pravo lice liberalnog internacionalizma.....	34
III. ZAKLJUČAK.....	42
POPIS LITERATURE.....	45
<i>Sažetak</i>	50
<i>Summary</i>	51

Dvije stvari me ispunjavaju sve većim strahopoštovanjem i divljenjem što ih više promišljam - zvjezdano nebo nada mnom i moralni zakon u meni.

Immanuel Kant

Što bi me trebalo više brinuti: da steknem sreću na račun ostatka čovječanstva, ili da ostatak čovječanstva stekne sreću na moj račun?

Jean-Jacques Rousseau

Dvije sile pokreću ljude - strah i interes.

Napoleon Bonaparte

I. UVOD

Iznenadni kraj Hladnoga rata je brojne ljude ostavio u čuđenju i to ne zbog samog kraja, već zbog načina na koji je završio. Nije došlo do oružanog sukoba ili rata velikog razmjera nego je činjenica „rata“ naprosto odjednom nestala. Neslužbeni kraj dogodio se 1989. godine kada je kroz stvarni koliko i simboličan čin srušen Berlinski zid, a službeni kraj dogodio se 1991. godine s dezintegracijom Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika. Kraj Hladnog rata označava i kraj bipolarnog poretka koji je do tog trenutka bio višedesetljetna norma strukture i prakse u međunarodnim odnosima. Svijet je mogao predahnuti znajući da do velikog sukoba između dvije velesile, SAD-a i SSSR-a, neće doći. Slom SSSR-a Zapadu i velikom dijelu svijeta bio je potvrda neučinkovitosti i neodrživosti „komunizma“, a paralelno s tim i neosporiva činjenica da je zapadnjački sustav neoliberalnog kapitalizma i demokracije superiorniji model i, moguće, jedini pravi put kojim bi sve ostale države i društva trebale kročiti. Slomom „komunizma“ liberalizam je ostao kao jedini akter koji je sposoban i koji, dapače, ima neutaživ apetit za globalno upravljanje. Zapad se, na čelu sa SAD-om kao jedinom supersilom, nakon raspada Sovjetskog Saveza našao kao pobjednik u međunarodnoj areni. Nestankom dotadašnjeg jedinog stvarnog konkurenta i drugog bloka kao drugog pola, međunarodni poredak je obilježavala unipolarnost. I to, k tome, unipolarnost bez presedana u svjetskoj povijesti; povijesti koja još nije došla do svoga kraja. No vakuum koji je nastao nestankom protivnika ubrzo su ispunile nove prijetnje, a tako kolosalnu silu Zapada koja je nastajala desetljećima Hladnoga rata trebalo je negdje usmjeriti i njezinu moć upotrijebiti.

Devedesetih godina 20. stoljeća liberalni internacionalizam kao da je uskrsnuo, kako akademski tako i politički. Ideološkog protivnika i njegove političke arhitekture više nije bilo, a umjesto njih pred Zapadom i liberalnim internacionalizmom se nalazilo samo plodno tlo za daljnji razvoj i ekspanziju. Stvarne i ozbiljne ugroze za takav naum nije bilo. Međunarodne institucije, vanjskopolitičke doktrine, sustav vrijednosti, materijalne sposobnosti i konstruirani identitet(i) - kreacije zapadnjačke ideologije - nastali za vrijeme Hladnoga rata, pažljivo su se gradili i pragmatično koristili desetljećima, a sada je došao trenutak da se prošire i na *neslobodni* dio svijeta. A, dakako, sve s ciljem postizanja mira, sigurnosti, stabilnosti, slobode i razvoja u međunarodnoj zajednici. To je neporecivo plemenit cilj i zasigurno su njihovi idejni začetnici imali najbolje namjere kad su ih zagovarali. No nažalost, stvarnost nerijetko ispadne drugačijom od izvorne ideje. Unipolarni moment je iskorišten kako bi se ojačale međunarodne institucije liberalnog internacionalizma i kako bi se njihov

modus operandi prilagodio suvremenim okolnostima globaliziranog svijeta i postepenog napuštanja vestfalskog sustava. Ono što obilježava liberalni internacionalizam krajem 20. i prva dva desetljeća 21. stoljeća je oživljavanje ideje postizanja demokratskog mira, promjena stava o tzv. humanitarnim intervencijama i zaštiti ljudskih prava te širenju demokracije, investiranje u multilateralni oblik odlučivanja i upravljanja svjetskim problemima zajedno s pokušajem jačanja autoriteta međunarodnih organizacija te iznimna motivacija da se pronađe legalni i legitimni okvir takvog djelovanja. Također, a isprepletano s navedenim obilježjima, eksperimentira se s američkom ulogom i krajnjom svrhom u tom novome međunarodnom okruženju pa se tako krenulo od benevolentnog hegemonu krajem devedesetih godina, koji se zatim od 2001. do 2014. godine, opterećen vlastitim identitetom i ugledom *izuzetnog* aktera s mesijanskim kompleksom, pretvorio u unilateralnog „diktatora slobode“ u pokušaju da se hegemonija uzdigne do razine imperija, da bi se zatim posljednjih otprilike osam godina, naizgled, ponovno vratio u ulogu hegemonu Zapada suočavajući se pritom s vlastitim ograničenjima i neuspjesima te definitivnom propašću svojeg imperijalnog projekta u okolnostima polaganog, ali sigurnog nastanka multipolarnog svjetskog poretka. Djelovanje liberalnog internacionalizma, tj. SAD-a kao „prve zemlje *slobodnog svijeta*“ zadnja tri desetljeća neki su doživjeli kao oslobođenje i pravdu, a neki kao bacanje u sužanjske okove. Što se nalazi ispred nas, vrijeme će pokazati.

Cilj ovoga rada jest pružiti sažeti i precizni prikaz liberalnog internacionalizma kao ideologije i kao pristupa međunarodnim odnosima nakon Hladnog rata te cilja kojem teži, ali jednako tako i iznijeti argumentiranu kritiku koja ukazuje na nedosljednosti, kontradikcije i ozbiljne mane tog projekta jer je tanka linija u poretku u kojem dominira SAD između multilateralizma i imperija. Problem koji se u ovome radu sagledava jest kako se liberalni internacionalizam izražava, a kako na kraju dana djeluje, odnosno o kakvoj je vrsti poretka zapravo riječ. Predmet istraživanja su, dakle, mehanizmi djelovanja liberalnog internacionalizma i posljedice istih u međunarodnim odnosima i poretku. Moje istraživačko pitanje glasi: koje je pravo lice današnjeg liberalnog internacionalizma, tj. kakav je zbiljski odnos između proklamiranih ciljeva i stvarnih interesa i djelovanja? Moj odgovor i glavna teza jest da se liberalni internacionalizam koristi ideologijom kako bi prikrio svoje stvarne namjere, odnosno da djeluje samo u službi *vlastitog interesa*, dapače nagona, odnosno da postoji velika diskrepancija između onoga što taj poredak zagovara i što *de facto* čini. Kroz analizu ideje mira, intervencije i trgovine objasniti ću zašto ne funkcionira kao multilateralni slobodni svijet nego više kao imperij. Kako bi se opisali mehanizmi djelovanja i kontrole

koje Zapad provodi u međunarodnim odnosima neću se isključivo koristiti nekim od pristupa nego kritičkom analizom liberalnog internacionalizma iz opće literature. Ova tema je dobro poznata i ovakva kritika nije nova jer već postoji niz kritika drugih pristupa poput neorealista i neomarksista. U tekstu će biti poveznica i sličnosti s tim pristupima i njihovim argumentima, ali problem ne sagledavam iz njihovih perspektiva. Kako bih zorno prikazao liberalni internacionalizam kritizirat ću ga ponajviše iz perspektive konstruktivizma koji je okrenut k idejama i vrijednostima zastupljenima u međunarodnim odnosima i poretku. Dakle, u kritičkom osvrtu bit će zastupljeni argumenti konstruktivista poput Alexandera Wendta i Marthe Finnemore jer smatram da najbolje mogu opisati ili barem predočiti ono što leži ispod površine; ideje, vrijednosti i vlastito shvaćanje „nas“ nasuprot „ostalima“ su jedna od sila koja stvara međunarodnu stvarnost. Također, poslužit ću se logikom i `zdravim razumom`. U središnjem dijelu rada prvo će biti opisan suvremeni liberalni internacionalizam i logika koja iza njega stoji jednako kao i vanjskopolitičke škole i doktrine koji su oblikovale njegovo djelovanje. Zatim će se prikazati glavni mehanizmi putem kojih se isti održava i vrši svoju ekspanziju, a to su ideja ili, bolje rečeno, vizija demokratskog mira, „humanitarne“ intervencije, multilateralizam i uloga međunarodnih organizacija te pokušaj opravdavanja postojanja i provođenja istih putem pronalaženja adekvatnog legalnog okvira i legitimacijskog temelja. Prilikom opisivanja svakog od mehanizama, također će biti pružena kritika kao i njezini razlozi. Na kraju, iznijet će se zaključak o temi rada.

II. SUVREMENI LEVIJATAN - LIBERALNA TIRANIJA ILI CARSTVO SLOBODE?

Valja odmah na početku iznijeti misao da je temeljni odnos u suvremenom međunarodnom poretku zapravo odnos sukoba ideja; sukobljavaju se ideje ili vizije brojnih aktera s različitim pozicijama u hijerarhiji glede toga kako bi međunarodni odnosi trebali funkcionirati i kako bi međunarodni poredak trebao biti konstituiran. Već je za vrijeme Hladnoga rata oblikovana američka vanjska politika, njezin pogled na svijet i shvaćanje njezinog identiteta u njemu što je imalo, pak, snažan utjecaj na zapadnjačko društvo i njegove političke, gospodarske i vojne institucije (Painter, 2002: 11). Nakon Hladnog rata liberalna ideja je prevladala, tj. liberalni internacionalizam je postao neupitna norma i stvarnost međunarodnih odnosa i poretka. Djelovanje Sjedinjenih Američkih Država nakon Hladnog rata je neodvojivo od liberalnog internacionalizma jer SAD djeluje unutar njegovog

postavljenog okvira, koristi se njegovim institucijama i mehanizmima te djeluje u ime njegovog krajnjeg cilja. SAD je, ujedno, utemeljitelj modernog i suvremenog liberalnog internacionalizma. No, postavlja se pitanje od čega je sazdan taj internacionalizam? Koje su njegove vrijednosti, ideje i vanjskopolitičke doktrine? Kojim mehanizmima se koristi? S kojim je drugim procesima povezan? Kako bismo razumjeli današnji liberalni internacionalizam, moramo shvatiti koji su mu korijeni. Po liberalima, kao idejni začetnik uzima se Immanuel Kant, pogotovo njegov spis „Prema vječnom miru“ iz 1795. u kojem se iznose ideje ili pravila po kojima države putem suradnje mogu postići „vječni mir“. No, korijeni njegovog sadržaja i djelovanja su tri američke vanjskopolitičke škole i pet doktrina.

Hamiltonska škola predstavlja ideju o primatu međunarodne ekonomije i govori da „SAD mora zaštititi slobodu mora, otvorena vrata za američki izvoz diljem svijeta te spriječiti svaku prijetnju tim načelima“ (Ravlić, 2006:16) pa čak i upotrebom sile. Smatraju da globalni sustav trgovine u koji države ulaze samostalno smanjuje mogućnost izbijanja rata, ali američki interesi pritom moraju biti zaštićeni. Džeksonovska škola se zauzima za izgradnju američke vojne moći i njezinu upotrebu ukoliko američki interesi budu ugroženi, tj. naglasak stavljaju na unilateralno djelovanje i rat im nije strana ideja te se zgražaju nad idejom međunarodne zajednice jednakih jer vlastita nacija uvijek dolazi prva, a zaslužni su za izgradnju SAD-a kao globalne sile (*ibid.*: 17-18). Zadnja vanjskopolitička škola jest, dakako, wilsonovska. „To je škola vanjskopolitičkog mišljenja koja polazi od stava da je SAD iznimna zemlja u svijetu, zbog svojeg sustava vrijednosti, demokratskog poretka i ciljeva, te stoga ima dužnost da se aktivno bori za univerzalnu primjenu svojeg sustava i svojih načela diljem svijeta“ (*ibid.*: 18). Utemeljena je na vjeri u dobrovoljnu suradnju među državama, postizanju kolektivne sigurnosti, ideji pravednog i demokratskog mira, tj. onoga koji se bazira na slobodi i ravnopravnosti. Po toj školi demokracije su miroljubive i razumne pa tako mir u svijetu ovisi upravo o širenju slobode i demokracije, a kako su uvjereni u američku moralnu izuzetnost, to SAD-u daje pravo na svjetsko vodstvo kako bi se pobijedile sile zla i očuvao mir (*ibid.*: 18). „Stav o demokratizaciji kao cilju vanjske politike najvažniji je njihov doprinos. Zato oni unose ideju ljudskih prava u američke vanjskopolitičke doktrine, a promoviranje tih prava čine vodećim načelom američkih djelovanja u inozemstvu“ (*ibid.*: 18-19). Hans Morgenthau navodi kako je kombinacija te tri škole vanjskopolitičke misli oblikovala djelovanje SAD-a u međunarodnim odnosima i poslužila kao temelj prilikom izgradnje međunarodnih institucija nakon II. svjetskog rata kroz koje je SAD proširio svoju

moć i utjecaj te time zaštitio svoje nacionalne interese i osigurao poziciju hegemonu (Morgenthau, 1982: 15-37).

Trumanova doktrina je, među ostalim, imala ideju stvaranja američkih vojnih baza u Sredozemlju, nije imala geografska ograničenja i zagovarala je otpor neprijateljima na svjetskom nivou pa i vojno interveniranje u bilo kojem ugroženom području te je promovirala širenje liberalizma putem NATO-a (Ravlić, 2006: 20). Carterova doktrina je naglasak stavila na ljudska prava i zagovarala obnovu strateških interesa SAD-a te je iznijela gledište „prema kojem bi svaki pokušaj neke strane sile da preuzme kontrolu nad Perzijskim zaljevom bio smatran napadom na američke životne interese i zato mu se može oduprijeti vojnom silom“ (*ibid.*: 23). Reaganova doktrina je zagovarala puno agresivniji pristup vanjske politike kako bi se pobijedili američki neprijatelji i uspostavila definitivna dominacija SAD-a, a jednako tako i Zapada. Reaganova doktrina je uključivala ograničene intervencije američkih snaga u lokalne sukobe kako bi podržala pokrete i grupe koji su imali istog neprijatelja kao SAD po maksimi „neprijatelj mog neprijatelja, moj je saveznik“ (*ibid.*: 23). „Izgrađena na politici ljudskih prava Carterove administracije, Reaganova je doktrina naglašavala američku potporu demokraciji i ljudskim pravima u Trećem svijetu i nepokolebljivo protivljenje terorizmu“ (Painter, 2002: 144), agresivno je promovirala slobodno tržište te je, zapravo, mnoge „vlade u Trećem svijetu stavila na milost i nemilost vjerovnika te ih prisilila da prihvate savjete o slobodnom tržištu koje su im davali Sjedinjene Američke Države, Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka“ (*ibid.*: 145). Nakon Hladnog rata, Clintonova doktrina je svoj fokus stavila na osiguranje dugotrajne američke dominacije u svijetu, što je izraženo u strategiji nacionalne sigurnosti koja se temelji na tri stupa, a to su zadržavanje globalne vojne nadmoći, održavanje ekonomskog prosperiteta i podupiranje slobodnog tržišta te demokracije u svijetu pri čemu je najveći naglasak stavljen na ekonomiju kroz potporu otvaranju novih tržišta, ukidanju carinskih barijera i širenju američkih poduzeća i kapitala (Ravlić, 2006: 24). Peta po redu u tradiciji liberalnog idealizma i najkontroverznija, a ujedno i *najiskrenija* doktrina je Busheva doktrina koja se temelji na četiri elementa: na uvjerenju da su demokratski ustroj države i njezino vanjsko djelovanje blisko povezani i da je došao trenutak za metamorfozu međunarodnog poretka koji se mora bazirati na vladavini demokracija; da se novim velikim prijetnjama može suprotstaviti samo sa snažnom politikom preventivnog rata; da se može i mora djelovati unilateralno kada je to potrebno; te da, zbog osiguranja mira i stabilnosti u svijetu, mora postojati američka hegemonija (*ibid.*: 24).

Na tim zasadama nastao je suvremeni liberalni internacionalizam. Dakle, američke ideje, vrijednosti, identitet i vizije svijeta i međunarodnog poretka su oblikovale liberalni internacionalizam kakvim ga znamo, a ostali akteri su se morali prilagoditi novonastaloj ideologiji i strukturi koju je stvorila. Tim putem je učvršćen identitet brojnih država koje zajedno tvore geopolitički konstrukt „Zapada“ kao demokratskog i liberalnog svijeta na čijem čelu stoji SAD kao hegemon, garancija te zaštitnik liberalnog poretka (*Liberal International Order*, LIO) koji počiva na zajedničkim i univerzalnim vrijednostima koje kao takve *moraju* odgovarati svim ostalim državama svijeta. „Hegemonske sile žele uspostaviti i kulturalnu, odnosno ideologijsku hegemoniju u dijelu svijeta koji kontroliraju“ (Jović, 2013: 33). To se radi kako bi se dosegla krajnja razina društvenog/civilizacijskog napretka koju krasi svjetski mir koji nadzire jedna međunarodna organizacija utemeljena na univerzalnim normama i zakonima, građansko-republikanski ustroj svih država i trgovinska međuovisnost te suradnja, no „ta jaka potreba liberalne teorije da nametne međuovisnost temeljenu na zapadnim vrijednosnim principima kod mnogih se naroda i kultura kroz 20. stoljeće smatralo negativnim, tako da se „napredak“ često smatrao „amerikanizacijom“, a međunarodni kapitalistički sistem neoimperijalizmom“ (Popović, 2012: 157). Pola stoljeća je SAD gradio liberalni poredak po svojem viđenju pri čemu su se SAD i taj poredak stopili u jedan sustav; logika internacionalizma bila je izmijenjena i pretvorila se u američki hegemonijski liberalni poredak u kojem su dominirale američke vrijednosti, institucije, odnosi s državama te snažna hijerarhija, tj. onaj u kojem je američki sustav mogao preživjeti i rasti (Ikenberry, 2009: 76-78). „Svakom novom povijesnom fazom dominira nova sila koja utvrđuje poredak uspostavljanjem novih pravila odnosno obrazaca redovitih odnosa među državama. U tu svrhu na raspolaganju su joj sredstva gospodarske, vojne, političke i tehnološke moći, ali i nematerijalna moć ideologije te međunarodni status (Popović, 2014: 38). No previše hijerarhije u odnosima i strukturi u svojem ekstremnom obliku vodi imperiju, a ukoliko je nedovoljno hijerarhije dolazimo do anarhije i nesigurnosti za sve (Ikenberry, 2009: 80), a liberalni hegemonijski poredak se nalazi između imperijalnog i liberalnog tipa poretka (Pandžić, 2014: 94). Na velikim prekretnicama za međunarodni poredak 1919., 1945. i 1989. američki vođe su bili naklonjeni idejama liberalnog internacionalizma jer se u međunarodnim pravilima i institucijama vidjela prilika da se američke ideje i autoritet projiciraju na svijet (Simić, 2014: 317).

S padom „Željezne zavjese“, SAD i Zapad su dobili priliku da urade upravo to. Prvi američki predsjednik koji je obznanio stvaranje novog doba međunarodnih odnosa za vrijeme

unipolarnosti bio je George H. W. Bush. Zagovarao je pojačanu suradnju među nacijama i stvaranje novog svjetskog poretka, a njegovu ideju i viziju je preuzeo sljedeći predsjednik Clinton čija je vanjska politika „u sebe inkorporirala ideje liberalnog mira, demokratskog mira i neoliberalnog institucionalizma“ (Cvetičanin i Mandić, 2021: 107) i koja je provodila aktivnu strategiju širenja demokracije i ekonomske globalizacije jer SAD može biti siguran samo ako je svijet demokratski što uključuje i promjenu nedemokratskih režima u demokratske jer je to izravno povezano s američkom nacionalnom sigurnosti pa je tako široko definirana sigurnost bila „osnova za strategiju preventivnog rata, koju je, pod izravnim utjecajem neokonzervativaca, usvojila administracija predsjednika Georgea W. Busha“ (Kovačević, 2014: 35-36). SAD se devedesetih godina 20. stoljeća posvetio širenju i učvršćivanju multilateralnih foruma, međunarodnih i regionalnih organizacija i konsolidaciji postojećih saveza jer je cilj bio u novi poredak uključiti što više aktera, što je vidljivo i po nacionalnoj strategiji SAD-a iz 1994. naziva „A National Security Strategy of Engagement and Enlargement“ koja je naglašavala jačanje odnosa i dublju integraciju sa saveznicima i ostatkom svijeta kako bi se postigla što šira koalicija država koje imaju slobodno tržište i demokratsko uređenje (Cvetičanin i Mandić, 2021: 109). Paralelno s tim dolazi i do proširenja članstva novonastale Europske unije i NATO saveza koji svoju granicu pomiču sve više na prema istoku. Nekima to proširenje predstavlja zajedništvo država koje imaju demokratske poretke, liberalne ekonomije i koje dijele liberalne vrijednosti te žele zajedno surađivati prilikom rješavanja bitnih ekonomskih i sigurnosnih pitanja. Ali nekima, u prvom redu Rusiji, to proširenje predstavlja svojevrsnu prijetnju vlastitoj sigurnosti i nacionalnim interesima te kršenje obećanja Zapada, a zapravo SAD-a da se NATO, prije svega kao vojni savez uperen protiv nekadašnjeg SSSR-a, neće dalje širiti na istok.

S početkom 21. stoljeća u američkoj vanjskoj politici dolazi do naglog zaokreta. Politika Georgea W. Busha je, naizgled, trebala biti nastavak Clintonove politike, no 11. rujna 2001. godine dao joj je novi oblik i liberalni internacionalizam kao hegemonijski liberalni poredak pretvorio se u hegemonijski internacionalizam. Uz liberalnu internacionalističku struju, u SAD-u postoji i struja tzv. neokonzervativaca koji također imaju svoje poglede na međunarodne odnose i svoju viziju američke uloge u njima. Neokonzervativci na vanjsku politiku gledaju kao na priliku da se promiče i nameće demokracija diljem svijeta kroz intervencije raznih vrsta kako bi se svijetu osigurali mir i stabilnost, a sve pomoću američke moći i utjecaja, odnosno „samo unipolarna dominacija jedne hegemonije na globalnom planu može uspostaviti međunarodni poredak mira“

(Popović, 2014: 39). Njihov *think-tank* „Project for the New American Century“ ili PNAC je u osnovi doktrinarni temelj američke vanjske politike za vrijeme Busha i Obame koji promiče ideju američkog globalnog vodstva i percipira američki identitet kao imperijalni koji će svojom dominacijom štititi liberalni poredak i širiti (nametati) ga diljem svijeta (Stefanov, 2022). 2002. godine donesena je nova strategija sigurnosti u kojoj se iznosi stav da SAD želi oblikovati svijet, a ne biti njime oblikovan i koji nagovještava da SAD ima pravo na intervenciju kad god i gdje god zaželi pod okriljem rata protiv terorizma i širenja demokracije te slobode i pravde kao nekakvog legitimacijskog okvira (Sućeska, 2008: 119). Širenje liberalne demokracije svim sredstvima, uključujući i vojnom silom, u interesu je Zapada i osigurava njegove strateške interese (Stefanov, 2019). Neokonzervativci zagovaraju nametanje demokracije, liberalnih vrijednosti i slobodno tržište kroz intervencionizam kako bi postigao i održao mir snagom američke politike i utjecaja te otvoreno tvrde da je SAD carstvo i da mora održati dosegnutu razinu imperijalne moći u svijetu jer je samo kroz intervencije moguće izgraditi savršeno društvo i postići mir te sigurnost (Stefanov, 2022). Po njima su međunarodni odnosi samo odnosi moći gdje najjači preživljavaju, a taj opstanak se postiže globalnim vodstvom i vojskom, tj. američkom premoći u svijetu i pobjedom njezinih vrijednosti, tako da su sve akcije moralno opravdane koje se u to ime poduzimaju (Petković, 2004: 130). „Treba voditi računa o tome da je SAD najmoćnija demokracija na svijetu koja smatra da je samim time i iznimna (*exceptionalism*) te da stoga ima mesijansku ulogu i obvezu širenja slobode i demokracije u sve ostale kutove svijeta“ (Zgurić, 2014: 80).

Ovdje je ustvari doista radi o uvjerenosti u vlastitu moralnu superiornost, a to je ono što čini fanatizam neokonzervativne ideologije posebno opasnim. Devedesetih godina su proizveli tzv. neoreaganovsku vanjskopolitičku strategiju i viziju vanjske politike po kojoj treba nastaviti tamo gdje je vanjska politika Reagana stala, a ista se treba temeljiti na vojnoj premoći i moralnim uvjerenjima neokonzervativaca kako bi se uspostavila „hegemonija dobre volje“ koje će svojom moralnom čistoćom vršiti pritisak na svjetske diktatore i autoritarne režime (Kurečić, 2010: 207-209). „U praksi bi takva vanjska politika bila politika očuvanja i jačanja američke vojne premoći, promicanja i širenja demokracije u svijetu, te što većih ekonomskih sloboda. Zalaže se i za što slobodniju politiku prema pojedinim državama, što uključuje izgradnju nacija (*nation-building*), promjene režima (*regime change*) i preventivne udare (*pre-emptive strikes*) kako bi se moguće prijetnje spriječile već u nastanku. Opravdanje ostvarivanja temeljnog cilja...jest da je ta hegemonija dobra i za SAD i za svijet u cjelini“ (*ibid.*: 208). Kod neokonzervativaca demokracija nikad zapravo nije bila projekt

„koji bi zauzimaao središnje mjesto u neokonzervativnoj geopolitičkoj doktrini, nego je projekt koji se provodi, primjenjujući „soft power“, samo onda ako ujedno koristi provođenju strategije očuvanja američke premoći u svijetu“ (*ibid.*: 209). *Nation-building* kao ključni mehanizam neokonzervativnog plana uspostavljanja demokratskog mira cilja, dakako, na rušenje postojećih i „neprijateljskih režima koji predstavljaju stvarnu ugrozu sigurnosti SAD-a i poretka“ i uspostavljanje prozapadnih demokratskih režima u kojima se provodi liberalizacija državne ekonomije, ne može predstavljati ništa drugi doli otvoreno kršenje suverenosti takvih država i, što je gore, čisto imperijalno djelovanje za koje se ispostavilo da u praksi ima niz negativnih posljedica. Takva politika pokazala se kobnom u nekoliko regija i pokazuje slab uvid u stvarne izazove izgradnje država kod liberala (Luša, 2014: 33). Unilateralno djelovanje SAD-a, nekad s podrškom i potvrdom međunarodnih organizacija i partnera, a nerijetko bez istih i s osudom postupanja, obilježje je vanjske politike SAD-a za vrijeme predsjednika Busha, a donekle, u pritajenom obliku, i predsjednika Obame. S Bushom je u SAD-u i liberalnom poretku kroz aktivni i brutalni rat protiv terorizma, a za slobodu i demokraciju došlo do manihejskog pogleda na svijet i logike „ili si s nama, ili si protiv nas“ (Cvetičanin i Mandić, 2021: 111), tj. s invazijom prvo na Afganistan 2001., a zatim i Irak 2003. i ostale države Bliskog Istoka te s intervencijama po sjeveru Afrike započet permanentni hegemonski rat u koji je, htio to on ili ne, uvučen i cijeli Zapad kao slobodni svijet (Pandžić, 2014: 97-99).

Teoretičari i odlučni zagovaratelji liberalnog internacionalizma poput Johna Ikenberryja i Anne-Marie Slaughter su Bushevo djelovanje na vanjskopolitičkom planu ocijenili kao pretvorbu SAD-a iz liberalnog u konzervativnog Levijatana koji drugima nudi sigurni poredak u kojem SAD vlada, ali se ne drži istih pravila, tj. radilo se o pokušaju pretvorbe dotadašnjeg hegemonu u imperij (Simić, 2014: 318). Kao odgovor na neokonzervativnu viziju svijeta, „mesijanske misije“ SAD-a u svijetu, unilateralnog djelovanja hegemonu (ili imperija?) i slabljenje njegove uloge i međunarodne podrške, tabor liberalnih internacionalista okupljenih u tzv. „Princetonskom projektu nacionalne sigurnosti“ predložio je svoju ideju nove uspješne strategije. Zagovaraju integraciju tvrde i meke moći, promicanje slobode i demokracije u skladu s međunarodnim normama i u dogovoru sa saveznicima, multilateralno dakle, reformu međunarodnih organizacija kako bi bolje odgovarale potrebama novog vremena i efikasnije djelovale, osnivanje dapače i nove organizacije „Koncerta demokracija“ koja bi, ukoliko UN zakaže zbog ulaganja veta, pružila legitimnost i legalnost za intervencije u zemljama koje je Zapad ocijenio kao propalim ili

odmetničkim, te također reformu NATO-a koja bi uključivala proširivanje njegovog geografskog doseg a i ovlasti djelovanja, tj. NATO bi zajedno ili umjesto „Koncerta demokracija“ mogao biti izvor legitimiteta za intervencije (Kovačević, 2014: 37-38). Projekt zagovara vodeću i dominantnu ili hegemonsku ulogu SAD-a u međunarodnim odnosima i poretku jer samo SAD ima mogućnost i moć održati postojeći poredak. Kod pitanja preventivnog rata i intervencija zagovaraju oboje, ali legitimaciju traže u multilateralnim forumima kako SAD ne bi ispao kao puka sila, a ne predvodnik i uzor ostatku svijeta, no jednako tako i zagovaraju pristup po kojem „SAD treba imati mogućnost izbora multilateralnog okvira unutar kojeg će pronaći legitimacijsko uporište za svoje odluke, dok bi za druge države i dalje bilo nadležno Vijeće sigurnosti UN-a“ (*ibid.*: 39). „Premda naizgled oštro suprotstavljen neokonzervativnim koncepcijama, tako definiran liberalni internacionalizam ne odbacuje ni ideju o američkoj izuzetnosti ni strategiju preventivnog rata“ (*ibid.*: 35). Ta doktrina je prevladala za vrijeme mandata predsjednika Obame koji je službeno htio pomiriti SAD s ostatkom partnera i pristupiti im kao ravnopravnima, a neslužbeno je nastavio s politikom svojeg prethodnika. Takav internacionalizam vidi tradicionalno razumijevanje suvereniteta kao prepreku efikasnoj izgradnji mira, sigurnosti i napretka (Kovačević, 2016: 40). Takav internacionalizam prate globalizacija, rastuća važnost ljudskih prava i njihove zaštite, ekspanzija transnacionalnog kapitala, kriza autoriteta u međunarodnim odnosima i poretku te osjetna erozija suvereniteta, tj. prelazak iz vestfalskog sustava u post-vestfalski sustav gdje će vladajuće norme drugačije izgledati (Ikenberry, 2009: 79-81).

Wilsonovo nasljeđe sadrži u sebi i liberalni internacionalizam i liberalni imperijalizam pa je tako širenje demokracije kao preduvjeta mira, sigurnosti, slobode i napretka „na samom kraju 20. stoljeća ponuđeno kao formula za ostvarivanje američkih ekonomskih interesa, a početkom 21. stoljeća postalo je izlika za poduzimanje ratnih pohoda protiv nepoćudnih režima“ (Kovačević, 2014: 41). Na taj način je benevolentni liberalni hegemon doživio svoju preobrazbu na vrhuncu unipolarnog momenta u nešto što liči imperiju koji je u sebi sadržavao cijeli dijapazon ideja, vrijednosti, ciljeva i metoda djelovanja liberalnog internacionalizma i agresivno ih je promovirao pa i nauštrb tog istog liberalnog poretka, a isključivo radi vlastite koristi te radi geopolitičkih igara i geostrateškog pozicioniranja pa ponovni povratak u hegemonizam ograničenog doseg a u osvit nastanka multipolarnog svijeta. „Kraj Hladnog rata doveo je do toga da se američki imperijalizam „mogao okriti međunarodnih ruhom koje je, zahvaljujući liberalnom internacionalističkom mišljenju, postao uvjerljiva ideologija, okvir za

političku akciju koja je kombinirala čitanje povijesti sa smjernicama aktualne politike koja je bila toliko nametljiva i uvjerena u svoju ispravnost koliko i koristoljubiva“ (Smith, u Ikenberry, Knock, Slaughter, Smith, 2009: 73)“ (*ibid.*: 45). U suvremenom liberalnom internacionalizmu je, dakle, prisutan unutarnji sukob između dvije bliske, ali opet i suprotstavljene struje - liberalnih internacionalista i neokonzervativaca. Razlikuju se jedino po načinu s kojim teže ostvariti svoje ciljeve, tj. razlikuju se po pristupu međunarodnim odnosima i poretku te metodama; jedni su bliskiji liberalizmu suzdržanosti ili neinterventnom liberalizmu, a drugi neporecivo naginju k interventnom liberalizmu ili imperijalnom liberalizmu za kojeg smatraju da je prava garancija slobode i mira (Kovačević, 2015: 74). No unipolarni moment i američki unilateralizam doživljavaju svoj definitivni kraj 2014. godine kada je postalo više nego očito da ostali akteri istupaju na međunarodnu pozornicu i traže ako ne reviziju postojećeg poretka, onda barem preuzimanje odgovornosti za novonastale nesigurnosti, krize, licemjerje, uništene države itd. Projekt stvaranja mirnog svijeta koji se bazira na univerzalnim vrijednostima Zapada nije uspio spriječiti nadolazeće krize poput globalne financijske krize 2008. koja je narušila povjerenje u neoliberalni ekonomski model, ratove, krvoproliće, razaranja i nestabilnost na Bliskom istoku, Arapsko proljeće 2011. i njegove posljedice kroz nastale građanske ratove nakon zapadnjačke intervencije u Libiji, Egiptu i Siriji, migrantsku krizu u Europi, rastući animozitet između Rusije i Zapada što je eskaliralo s državnim udarom podržanim od Zapada u Ukrajini 2014. i (neslužbenim) početkom rata tamo, porastom neliberalnih tendencija u liberalnim demokratskim državama, proliferaciju oružja i nastanak novih militantnih i terorističkih skupina itd. (Cvetičanin i Mandić, 2021: 112-114).

1. Demokratski mir

Pitanje mira i način njegovog ostvarivanja okupira brojne pristupe međunarodnim odnosima. Brojni pristupi se slažu da je mir vrijednost kojoj treba težiti jer se na taj način svijet rješava uglavnom bespotrebnih sukoba pa se države u njemu mogu fokusirati na svoj vlastiti razvoj. Samo zalaganje za mir u svijetu je svakako pohvalno i plemenit podvig. Ali nikada nije bio problem u samome miru kao vrijednosti ili stanju među državama i narodima, već do problema dolazi kada se fokus usmjeri na metode postizanja tog mira. Za potrebe ovoga rada valja svakako spomenuti Immanuela Kanta čija je ideja *vječnog mira*, iznesena u spisu „Prema vječnom miru“ 1795., uvelike nadahnula i postala teorijsko/idejno uporište

modernog liberalizma i njegovog pristupa međunarodnim odnosima. Ideje iznesene u tom spisu o nužnosti građansko-republikanskog uređenja država, intenzivnoj međunarodnoj suradnji i vladavini međunarodnog prava doživjele su svoju reinterpetaciju i modifikaciju za vrijeme američkog predsjednika Wilsona i prvog pravog pokušaja stvaranja liberalnog internacionalizma nakon I. svjetskog rata. Misao vodilja tog doba bila je uspostava Kantovog vječnog mira kroz teoriju demokratskog mira koja je garantirala da je mir ostvariv među demokracijama radi njihove intrinzične miroljubivosti i interesa za dijeljenu dobit svih članica međunarodnog sustava, a SAD bi imao, dakako, vodeću ulogu u takvom miru. Taj pokušaj se izjalovio tada, no zato je postao temelj za novi poredak koji je izgrađen nakon II. svjetskog rata. S krajem Hladnoga rata ponovno je došlo do reinterpetacije Kantovih ideja i modifikacije Wilsonove vizije i metoda kako bi odgovarali potrebama novoga svjetskoga poretka u nastajanju. Puni spektar Kantovih ideja je uglavnom bio zanemarivan kod liberalnih teoretičara što je vodilo krivim interpretacijama njegovih ideja (Popović, 2014: 57). „Ljudska prava, prava manjina, odgovornost za pružanje zaštite i održivi razvoj također postaju neodvojivi i globalni principi međunarodnih odnosa koji niti počinju niti se zaustavljaju na nacionalnim granicama. Nova kultura međunarodnih odnosa koja se bazira upravo na tim principima, stječe sve više poklonika među narodima i nacijama, jer se tradicionalni principi međunarodnih odnosa, poput „nemiješanja u unutrašnje poslove“ ili „suverenog prava da se odlučuje o nacionalnim interesima“, doživljavaju kao nedostatni“ (Kerim, 2015: 18).

Kantova ideja međunarodnog poretka i vječnog mira je, među ostalim, zagovarala i zabranu interveniranja u unutrašnje poslove drugih država, a sila je bila opravdana samo ukoliko je korištena u samoobrani. No, kako su države svojevrijedno odlučile stupiti u ravnopravan odnos suradnje, trgovinske međuovisnosti i slobode zapravo, tj. nastupilo je doba mira, sila više nije niti potrebna. Takav mir je kooperativni podvig za zajedničku korist. Njegova vizija budućeg poretka i novonastalog mira u njemu pretpostavljala je, dakako, osobnu odluku svake države lišene bilo kakvog izvanjskog pritiska. Suvremena logika koja stoji iza volje za širenjem slobode i demokracije kako bi se postigao mir sušta je suprotnost tako da je teško upotrijebiti pojam „demokratskog“ za takvu ideju mira. Jednako tako je i kontroverzna ideja da prava i održiva demokracija može doći izvana, tj. putem vojne intervencije strane sile koja ruši postojeći poredak i nanosi znatne civilne te infrastrukturne žrtve, a ne nastati iznutra voljom naroda i njegovim kompromisom s političkim elitama. Takva logika djelovanja s ciljem ostvarivanja Kantovih predloženih ideala ustvari je

posljedica krive interpretacije Kanta kako bi poslužila ideološkim ciljevima i kao legitimitet za demokratski intervencionizam, što je najviše vidljivo, među ostalim, u djelima Michaela Doylea (Popović, 2014: 59-72). „Demokracija koja ne uspostavlja samu sebe nije demokracija“ (Monbiot, 2006: 83). Takvi pokušaji uspostave demokracije i širenja slobode te jednakosti jedino garantiraju tragične posljedice za društvo i državu u kojima se takav „pokus“ vrši. Također, možemo li uopće govoriti o *demokraciji* i *miru* u međunarodnim odnosima dok upravo demokratske države, a ne autokracije koriste silu kako bi drugima nametnule svoje ideje i natjerale ih da žive onako kako su im te sile namijenile, ne ostavljajući pritom uopće ni mogućnost za drugačije mišljenje, vlastiti izbor i put?! To je jedan od apsurdna suvremenog doba, gdje jedni znaju što je za drugoga najbolje i, pritom, suvereno odbacuju njegovu suverenost. Tko odlučuje o tome kako je najbolje živjeti, graditi svoju državu i održavati svoju kulturu? „Liberali uzroke ratova vide u iskvarenosti određenih vrsta unutrašnjih političkih uređenja, dok neoliberali naglašavaju nesposobnost određenih država da prepoznaju vrijednost apsolutnih dobiti...Trajni mir može se postići stvaranjem multilateralne organizacije kolektivne sigurnosti“ (Buzar, 2017: 268). I kome to na kraju dana najviše koristi taj tzv. *demokratski mir*?

Godine 1994. Clinton kazuje kako demokracije ne napadaju jedna drugu i da je stoga jedini preduvjet izgradnje mira i uspostave sigurnosti širenje demokracije posvuda. „Vanjska politika Billa Clintona, prvoga posthladnoratovskog američkog predsjednika, bila je usmjerena na tri ključne točke: globalizaciju, demokratski mir i posthladnoratovski američki internacionalizam“ (Zgurić, 2014: 100). Tako je od Clintona nadalje, teorija demokratskog mira i politika širenja demokracije, izgradnje mira i transformacije država postala ključan segment vanjske politike SAD-a, uz podršku, dakako, saveznika i nerijetko UN-a. Slomom „komunizma“ i pobjedom liberalnog i demokratskog Zapada u Hladnom ratu došlo je do uskrsnuća ideje o vječnom, tj. liberalno-demokratskom miru; počelo se odlučno vjerovati, dapače, smatrati da je globalni mir ostvariv i da je njegov preduvjet i kamen temeljac upravo demokratizacija dojučerašnjih protivnika, ali i saveznika. To je zajedno u kombinaciji sa psihološkim sklopom *američke izuzetnosti* i stvorenim „mesijansko-civilizatorskim“ identitetom SAD-a dalo snažan impuls vanjskopolitičkom djelovanju na kraju 20. i u 21. stoljeću. „Iznimno je važno istaknuti da su nakon Hladnog rata, a izravno potaknuti tim idejama, i demokratski i republikanski američki predsjednici formulirali politiku promicanja demokracije u svijetu“ (*ibid.*: 87). 1992. je Glavni tajnik UN-a u svojoj „Agendi za mir“ izjavio je da je pravi mir intrinzično povezan s demokratskim principima te je time pozvao

države na promociju demokracije na globalnoj razini. Također, došlo je i do promjene u logici djelovanja UN-a, ili barem u shvaćanju vlastite uloge, jer se počelo aktivnije zagovarati program izgradnje mira i obnove država, ali po liberalom i demokratskom modelu. Na taj način, svijetu se daje jasno do znanja da je samo jedan način izgradnje države i poretka ispravan, a svi ostali da se smatraju pogrešnima ili neuspjelima; samo je zapadnjačka civilizacija prava civilizacija, a svi ostali ukoliko žele preživjeti moraju poprimiti taj oblik i obrazac življenja. Tko pomisli drugačije, a kamoli djeluje, doživjet će „pravednički gnjev“ Zapada kao *slobodnog svijeta*. Bolje je da države dođu Zapadu i preuzme njegovo političko i institucionalno uređenje, nego da Zapad dođe njima i izgradi im institucije na zemlji punoj ožiljaka od bombi.

Clinton i Bush su bili iznimno skloni vojnim intervencijama s ciljem potpore i uspostave demokracije u područjima koja su geostrateški iznimno važna za SAD. Bush je samo nastavio tamo gdje je Clinton stao i samo dodatno naglasio dominantni *modus operandi* novog svjetskog poretka u nastajanju. Isticao je mnogo veću ulogu SAD-a u širenju demokracije u svijetu, obećao da će ukloniti terorizam koji je prijetnja slobodnom i civiliziranom svijetu te donijeti demokraciju i slobodu Bliskom istoku, a takav pristup i način djelovanja neki opravdano zagovaraju križarskom iznimnošću (*ibid.*: 103). Uistinu se radilo o takvom fenomenu koji se također naziva i liberalnim križarenjem ili *liberal crusading*. Takvo križarenje pokušalo se legitimirati s idejom demokratskog mira i jasnim stavom o svom djelovanju kao vođenju pravednih ratova, jer demokracije samo mogu i voditi pravedne ratove kako bi demokratizirale opasne države i učinile ih miroljubivima te kako bi nastupilo doba pravednog ili demokratskog mira (*ibid.*: 104). „Rat radi mira“ zvuči pomalo licemjerno. Slično je i s „okupacijom radi slobode“ koja je 2003. provedena u Iraku“ (Zgurić, 2013: 32). Neki takav mir nazivaju i imperijalnim mirom i tvrde da je takav mir - ipak mir - i ključan za daljnji razvoj država i društava, no tu treba biti jako oprezan jer postoji bliska veza između imperija i kozmopolitizma (Beroš, 2017: 69). „Kozmopolitski mir, da bi uistinu bio takav, mora nastati uz dogovor i dobrovoljni pristanak svih, a ne oblikovan vjekovnim pogledom imperijalnih sila o tome što je ispravno i prihvatljivo“ (*ibid.*: 70). „Agresivne ratove vode diktatori, a ne demokratski legitime vođe. Ključ je mira, dakle, u oslobođenju svijeta od diktatura, odnosno u osiguranju prevlasti liberalnih i demokratskih poredaka. Trajni mir bit će moguć samo kada sve zemlje postanu demokracije... Liberalne se države grupiraju, a to znači da međusobno ne ratuju. To...ne znači da ne ratuju s neliberalnim državama. Liberalni pacifizam pojavljuje se, kao što Doyle naglašava, istodobno kada i *liberalni imperijalizam*“

(Jović, 2014: 39). Bush je pokrenuo dvije invazije na Afganistan i Irak za vrijeme svojih mandata, a Obama je, usprkos skroz drugačijim obećanjima i tezama za vrijeme kandidature i svog inauguracijskog govora, u potpunosti nastavio djelovati na isti način, izuzev toga što je prebacio naglasak s unilateralizma na multilateralizam kada je to odgovaralo interesima SAD-a, ali ne radi vrednovanja takvog pristupa i njegovih kvaliteta, već radi toga da njegova djela steknu legitimitet i da se doima kao da djeluju u nekom pravnom okviru. Inače, Obama je bio oduševljen i iskazivao divljenje prema vanjskoj politici bivšeg predsjednika i također koristio izraz „pravedan rat“ za vojne operacije i rušenje režima po Bliskom istoku i Sjevernoj Africi (Zgurić, 2014: 101-102).

Sukob među demokracijama je gotovo pa nemoguć, ali zato je sukob s diktaturama opravdan, dapače i poželjan jer predstavlja ugrozu sigurnosti i ostalih interesa demokratskog saveza država. „Jednog dana, kada se ljudi uspiju osloboditi okova i tiranije, prestat će potreba za sukobima i ratovima. Liberalni svijet bit će ujedinjen idejom slobode - jedinom stvarnom univerzalnom vrijednošću koja motivira sve ljude na planetu. Nastupit će trajan mir i iskrena suradnja među ljudima, narodima i državama“ (Jović, 2014: 52). Radi se, dakle, o snažnoj ideološkoj legitimaciji ideje rata protiv autokracija i ostalih pogrešnih nedemokratskih režima, tj. o ideji intervencija i uplitanja u unutrašnje poslove drugih država te izravnog rušenja njihove suverenosti samo zato što ih se smatra i potencijalnom prijetnjom vlastitoj sigurnosti i ugrozi interesa, što ide direktno kontra tekovina vestfalskog sustava i izvorne ideje vječnog mira, a istovremeno se tvrdi da postoji neraskidiva poveznica između širenja liberalne demokracije i mira (Zgurić, 2014: 86). Zagovara se teza da sigurnost SAD-a ovisi o demokratskom međunarodnom poretku pa je stoga uloga SAD-a da širi demokraciju po svijetu, a posebno u državama koje su važne za regionalnu, globalnu i sigurnost samog SAD-a (*ibid.*: 87). Na američkim predsjednicima je sada da ispune svoju povijesnu misiju širenja kulture i civilizacije po svijetu i pritom da ne biraju sredstva zato jer novo carstvo iziskuje kombinaciju diplomatskih metoda zavodjenja i uvjeravanja, ali isto tako i starih barbarskih metoda pukog ratovanja i osvajanja što se najbolje može izraziti sa sljedećom rečenicom: „Pričaj o demokraciji, ljudskim pravima, ekonomskom razvoju, a djeluj tako da održiš svoju moć“ (Polšek, 2007: 54-57). Dakle, demokracije nisu manje sklone ratovanju od autokracija, nego se čini „da su one posvećenije ratovanju nego autoritarni režimi“ (Zgurić, 2013: 34), samo što zbog zajedničkih vrijednosti i interesa neće ratovati međusobno, ali zato hoće protiv tako etiketiranih autokracija, „nepoćudnih“ država i „osovina zla“ gdje koriste

silu u „ime čovječanstva“ kako bi promijenile postojeće poretke, a sve u ime slobode, demokracije, napretka - univerzalnih ciljeva i vrijednosti (Luša, 2014: 46-48).

Cijela ideja demokratskog mira i, posljedično, opravdanosti liberalnog intervencionizma izvana ili iznutra, počiva na dubokom uvjerenju liberalizma da je sloboda jedina stvarno univerzalna vrijednost svakog čovjeka i društva na svijetu. Upravo se u tome krije logika liberalne ideje da su ljudi po svojoj prirodi stvoreni da budu slobodni. Svaki autokratski režim je uzurpacija narodnog povjerenja i narušavanje te prirodne (iskonske) slobode pa samim time nema niti legitimnost, a rušenjem režima se dopušta narodu da legitimno vlada samim sobom, tj. preko svojih predstavnika. Sloboda je temeljna vrijednost koju treba poticati i širiti, „ako treba i izravnom podrškom oslobodilačkim organizacijama u svijetu, bez obzira na postojeće državne granice, ako je riječ o djelovanju protiv država ili drugih aktera koji negiraju ili temeljito ograničavaju slobodu“ (Jović, 2014: 36). U zadnjem slučaju, apsolutno je opravdano da se agresivnost usmjerava protiv poretka ili vođe države koji onemogućava građanima slobodan život, tj. sukob s diktaturama je opravdan dolazio on iznutra od samih građana ili izvana putem liberalnog intervencionizma (*ibid.*: 39). Michael Doyle, inače neokonzervativac, u interpretaciji Kanta zagovara dijadičku verziju demokratskog mira po kojoj su demokracije miroljubive u odnosima s drugim demokracijama, a agresivne spram nedemokratskih režima (Luša, 2014: 40), tj. da demokracije ne mogu živjeti mirno kraj nedemokratskih država i da je u takvom slučaju rat, kao moralna dužnost, imanentan (Zgurić, 2014: 86). Takav demokratski mir može se postići i održati s prihvatom i kombiniranjem triju inačica liberalizma: Lockeovog koji govori o ljudskoj prirodi koja teži slobodi i suradnji kod rješavanja problema, Smithovog komercijalnog liberalizma i Kantovog međunarodnog liberalizma (Kovačević, 2015: 50). Također, takav mir i poredak će se osigurati pod vodstvom jedne moći koja „stvara vlastite etičke istine, vodi „pravedne ratove“ protiv „barbara“ izvana i buntovnika iznutra“ (Kalanj, 2001: 269). Takav imperijalni poredak obilježava nepostojanje granica i vladanje cijelim civiliziranim svijetom jer je on poredak koji zaustavlja tijek povijesti, a kako bi to ostvario koristi se pravednim ratovima koji su vođeni etičkim i moralnim imperativima te su samim time etički legitimni i vojno-politički učinkoviti (*ibid.*: 269-275).

No i nastanak novih demokracija je ponekad obilježen nasiljem i sukobima. Države u periodu demokratske tranzicije su sklone nasilju, ratobornije su i ratuju s drugim demokracijama što ukazuje na to demokratizacija može povećati međudržavno nasilje (Ejduš,

2014: 273), tj. sklonije su prekograničnom nasilju od već konsolidiranih demokracija i stabilnih autokracija (Zgurić, 2013: 34). Ne može se sa sigurnošću reći da će povećanje broja demokracija u svijetu dovesti do smanjenja broja ratova u svijetu jer su istraživanja pokazala da demokracije jednako često stupaju u ratove kao i ostali oblici vladavine (*ibid.*: 34). Ideja demokratskog mira je prepuna proturječja gdje se ljudi ubijaju kako bi se spasili drugi, zakoni se ruše radi uvođenja novih normi, dovodi se do nestabilnosti i nesigurnosti kako bi isto bilo uspostavljeno (Luša, 2014: 48), demokratske države kada ratuju su moralno ispravne i „pravedne“, a kada druge nedemokratske države ratuju odmah su „zle“ i amoralne (Zgurić, 2013: 34). Čini se da među demokracijama važe pravila zajednice, a među demokracijama i nedemokracijama pravila džungle (Ejdus, 2014: 273). Doima se kao da se pravi motivi takvog djelovanja skrivaju iza teorije demokratskog mira, tj. na takav mir se može gledati kao na prikriveni imperijalizam koji zahtijeva homogenizaciju svijeta (Luša, 2014: 48). Demokratski mir služi najviše državama-ideolozima i provoditeljima takve vizije međunarodnog poretka. Ali taj mir nije samom sebi svrha bojim se, već je ideološko opravdanje i sredstvo legitimacije u međunarodnoj javnosti da se zadovolje pravi interesi koji su ekonomske i geopolitičke prirode, jer da je takav mir samome sebi svrha i da suvremene autokracije ili neliberalne države uistinu toliko više ratuju i izazivaju sukobe od demokracija, onda zapadne države (poglavito SAD) ne bi bile toliko naoružane i toliko *spremljene za rat*. Ali očito mira nećemo imati sve dok zadnja država na ovome svijetu ne postane demokracija, tj. ne bude jednostrano uobličena po našoj slici i prilici. *Si vis pacem, para bellum*.

2. „Humanitarne“ intervencije

Vojne, „humanitarne“, one koje štite pojedince, grupe pojedinaca, ljudska prava i ostali oblici intervencija danas su jedna od najkontroverznijih tema u međunarodnoj zajednici, ali isto tako i najreprezentativnija metoda djelovanja liberalnog internacionalizma nakon Hladnog rata te jedan od ključnih uzroka suvremenih ugroza sigurnosti, rastuće nestabilnosti u pojedinim regijama, pogoršanja odnosa među velikim igračima i padu povjerenja među državama, ali isto tako i u međunarodne *pacifističke* organizacije te njihove namjere. Neke od bitnih posljedica intervencija su i postepeni pad imidža Zapada i njegovog autoriteta, prijelaz iz unipolarnog kvazi-imperijalnog u multipolarni poredak sa SAD-om kao hegemonom Zapada, rast i odlučnost novih sila da se suprotstave trenutnom poretku, njegovim pravilima i normama te potraga za novim međunarodnim autoritetom. Također,

intervencije su pokazale spremnost Zapada da provodi i štiti vrijednosti do kojih drži, ali jednako tako i puninu njegove dvoiličnosti i licemjerstva. „Liberalni intervencionizam polazi od pretpostavke da države nisu apsolutno suverene, odnosno da su suverene samo one države koje se temelje na ideji slobode. Samo one države koje su uspostavile liberalni poredak doista su ostvarile načelo *samoodređenja* unutar države te stoga imaju pravo da ih druge liberalne države respektiraju i štite njihovu suverenost“ (Jović, 2014: 39). Diktatura ne zaslužuje suverenost, diktatori su opasni za mir u svijetu i ne može im se vjerovati, samo postojanje diktature je prijetnja svjetskom miru tako da su opravdane i nužne intervencije liberalnih država u diktature kako bi se uspostavio mir i kako bi se ljudi oslobodili diktatora i pretvorili u građane (*ibid.*: 40). „Liberali zagovaraju i načelo aktivnog pomaganja liberalnih oslobodilačkih grupa unutar diktatorskih režima, potičući ih da se same izbore za slobodu“ (*ibid.*: 47). „Pristup mesijanskog intervencionizma karakterističan je za Wilsona, ali i za mnoge američke predsjednike nakon njega. Cilj je takva pristupa „učiniti svijet sigurnim za demokracije“ tako da se cijeli svijet, ako treba, prisili da prihvati takav obrazac vlasti. Takav manihejski pogled na svijet može, prema Waltzu, biti opasniji od ratova koji se vode čistim interesom...ratovi koji se vode iz idealizma često su totalni ratovi koji odnose mnogo više žrtava“ (Zgurić, 2014: 95). Svijet je podijeljen u dva tabora: onaj slobodni, demokratski i dobri i onaj zli, neslobodan i autokratski, a „moralna je dužnost SAD-a proširiti slobodu i demokraciju u taj drugi svijet“ (*ibid.*: 105).

Broj sukoba i „opravdanih ratova“ se od kraja Hladnoga rata povećao zbog ideoloških ciljeva čime je bitno narušen pravni poredak i prekršene su norme međunarodnog prava, a stvarni rezultat intervencionističke politike država Zapada zadnjih par desetljeća doveo je do narušavanja sigurnosti i stabilnosti međunarodnog poretka, proširio je nasilje u nizu regija i izjalovio se plan o uspostavi mira te se sve češće postavlja pitanje koriste li određene države intervencije isključivo iz vlastitih interesa (Popović, 2014: 110-111). Sami liberali tvrde da svi imaju pravo na slobodu neovisno o vlastitoj snazi ili veličini i da je okupacija nelegitimna neovisno o duljini trajanja i njezinim pretpostavljenim plemenitim i altruističnim ciljevima, a istovremeno govore da je antiimperijalistički ili antiokupacijski rat/borba za slobodu opravdana ukoliko je krajnji cilj postizanje slobode (Jović, 2014: 32-33), no i takav stav je vođen osobnim interesima i ne odnosi se jednako na sve države, tj. sklon je modifikacijama ovisno od slučaja do slučaja što se najbolje vidi na primjerima Iraka i Afganistana u zadnjih četrdeset godina. S prelaskom iz hladnoratovskog u posthladnoratovsko doba, pobjedom liberalnog, kapitalističkog i demokratskog Zapada i nastankom unipolarnog poretka te

gorljivom željom liberalnih internacionalista da se konačno stvori vječni mir, došlo je i do preispitivanja temeljnih ili univerzalnih vrijednosti te revizije načina njihovog ostvarenja. „Tijekom 1990-ih, bezuvjetno poštovanje načela suverenosti i nemiješanja u unutrašnje stvari države počelo se povlačiti pred daleko više intervencionističkim režimom međunarodnih odnosa. U tom smo razdoblju svjedočili jačanju konsenzusa unutar UN-a, da međunarodna zajednica ima pravo i obvezu poduzeti niz aktivnosti usmjerenih na sprječavanje i zaustavljanje sukoba koji su se do nedavno smatrali problemom u isključivoj nadležnosti suverenih država“ (Matić i Mikac, 2010: 56). Mirovne misije su se također promijenile pa tako sada imaju prošireni opseg djelovanja koji uključuje prevenciju sukoba, zaštitu civila i stvaranje demilitariziranih zona, dostavu humanitarne pomoći i aktivnosti vezane uz očuvanje i izgradnju mira, tj. sada se zahtijeva mobilizacija vojnih, političkih i humanitarnih resursa s ciljem zaštite ljudskih prava, očuvanja mira i izgradnje demokratskih institucija (*ibid.*: 56-59).

No pitanje bilo kakvog oblika intervencije, a pogotovo one vojne, predstavlja ozbiljan problem za međunarodne odnose i dosadašnje norme državnog suvereniteta, a pogotovo kada se traže pravni temelji i izvori legitimacije takvog djelovanja. Ukoliko je dozvoljeno svakome bez kontrole, doći će svakako do zloupotrebe i naći ćemo se u situaciji gdje je pravo puka sila jačega. Jedina dozvoljena jednostrana upotreba sile u međunarodnom pravnom sustavu danas je samoobrana što potvrđuje i odredba članka 51. Povelje Ujedinjenih naroda, dok su svi drugi oblici strogo i izriječno zabranjeni (Lapaš, 2010: 30-35). „Povelja Ujedinjenih naroda u odredbi 2. točke 4. zabranjuje jednostranu upotrebu, pa čak i prijetnju silom „uperenu protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države“, ili „na bilo koji način nespojivu s ciljevima Ujedinjenih naroda“, dok istodobno u točki 5. istoga članka obvezuje države članice Ujedinjenih naroda da „daju Organizaciji punu pomoć u svakoj akciji koju ona poduzima“, prvenstveno u smislu mjera (tzv. sankcija) Organizacije, preventivnih, ali i onih s upotrebom sile, predviđenih u slučaju „prijetnje miru, narušenju mira ili čina agresije“ (čl. 39)“ (*ibid.*: 30). „Jednako tako, zabrana jednostrane intervencije silom našla je mjesto u nizu međunarodnih dokumenata poput Pakta Lige naroda, Povelje Ujedinjenih naroda, Deklaracije o nedopustivosti intervencije u unutrašnje poslove država i zaštiti njihove nezavisnosti i suverenosti (A/Res./2131(XX)), Deklaracije o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda (A/Res./2625(XXV)), Završnom helsinškom aktu (1975)“ (Lapaš, 2018: 129). Dakle, jedino dopustivo korištenje sile jest u okolnostima individualne i kolektivne samoobrane od agresije,

dok je u svim drugim oblicima i s bilo kojim ciljem po međunarodnom normativnom i običajnom pravu protupravno (*ibid.*: 129). No u devedesetim godinama, a pogotovo u 21. stoljeću pojavilo se shvaćanje o potrebi širenja granice samoobrane kao preemptivne i preventivne samoobrane kako bi se opravdale agresije na države Bliskog istoka u kontekstu rata protiv terorizma (Lapaš, 2010: 36-37). Također, pojavile su se tzv. „prodemokratske intervencije“ kod kojih se jednostrano upotrebljava sila za rušenje postojećih režima i uspostavu novih koji su prozapadno orijentirani, a zabranu takvih intervencija, čiji je izvor Reaganova doktrina, potvrdio je i Međunarodni sud (*ibid.*: 43).

Agenda za mir iz 1992. naglasak je stavila na povećanje broja i ciljeva mirovnih misija i operacija te jasno rekla kako je vrijeme apsolutne i ekskluzivne suverenosti prošlo, *Brahmijev izvještaj* je iskazao odlučnost da se spoje humanitarni i vojno-politički odgovori na krizu što uključuje i direktne vojne sukobe strana i time je dao do znanja da se suverenost države i ljudska prava kao vrijednosti izjednačavaju, a Kofi Annan je proglasio državnu suverenost jednom od ključnih prepreka za učinkovito djelovanje UN-a kad se radi o teškim humanitarnim krizama (Matić i Mikac, 2010: 56-57). Dakle, klasično načelo suverenosti je modificirano kako bi udovoljilo suvremenim potrebama na način da se suverenost danas shvaća kao odgovornost u unutarnjim i vanjskim zadaćama, tj. „norma državne suverenosti i s njom povezana norma neuplitanja u unutarnje stvari države postala je od sekundarne važnosti, podređena univerzalnim vrijednostima i normama ljudskih prava (*ibid.*: 59). Kao što je već ranije rečeno, „humanitarna“ intervencija kao i svaki oblik intervencije silom protivna je suverenosti države i kao takva protupravna, a njezina dopustivost i legitimnost ovise o tome kako je se u javnosti prikaže, tj. ovisi o međunarodnoj prihvatljivosti razloga za isključenje njezine protupravnosti (Lapaš, 2010: 46). Problem kod intervencija je u tome što iste ukazuju na veliku opasnost zloupotrebe gdje je razlog intervencija i zagovor zaštite ljudskih prava samo krinka za stvarne geopolitičke interese jakih država koje ih zatim silom ostvaruju na račun slabijih; „čak ako prihvatimo njezinu moralnu opravdanost u zaštiti temeljnih ljudskih prava, pa u krajnosti i velikog broja ljudskih života, njezina će primjena doći u obzir samo od strane jače države prema slabijoj“ (*ibid.*: 48). Intervencije su također vezane za koncept izgradnje mira nakon sukoba pri čemu se u određenim državama grade institucije koje bi dugoročno trebale voditi do mira, a sve zbog toga što je problem raspalih, nefunkcionalnih i slabih država postao prijetnja svjetskom miru pa time i liberalnom internacionalizmu, a rješenje se vidi u liberalizaciji i institucionalizaciji takvih država i društava što je nerijetko polučilo upravo suprotne rezultate i pokazalo se promašenom, ako ne

i opasnom politikom koja je prouzrokovala više štete nego koristi (Šelo Šabić, 2014: 214-215). Zbog niza intervencija SAD-a i NATO-a koje su imale upitne rezultate, sumnjive ciljeve i metode, a na koje je međunarodna zajednica više gledala negativno nego pozitivno, zagovaratelji intervencionizma su pokušali osmisliti novi mehanizam kojim bi ostvarili iste ciljeve, ali koji bi jednako tako bio i prihvatljiviji međunarodnoj javnosti.

Ista ideja se išla ponuditi pod novim nazivom pa je tako 2001. godine Međunarodna komisija za intervenciju i državnu suverenost (ICISS) stvorila još jedan međunarodnopravni kvazi-institut naziva „Odgovornost za zaštitu (*Responsibility to Protect* ili R2P)“ koji se nadovezao na sadržaj intervencija, pokušao mu dati legitimitet i koji „svoje uporište pokušava pronaći na razini međunarodnog prava, u obliku međunarodnopravne odgovornosti države za zaštitu temeljnih ljudskih prava (Lapaš, 2018: 132). Po tom konceptu, međunarodna zajednica ima „ne samo pravo već i dužnost spriječiti i zaustaviti masovna stradanja stanovništva u situacijama kada to njihova matična država nije voljna ili sposobna učiniti“ (Matić i Mikac, 2010: 61). Dakle, takav jedan institut se direktno poziva na narušavanje državne suverenosti i otvorenu vojnu intervenciju s, bez ili s naknadnim odobrenjem Vijeća sigurnosti UN-a ili neke druge multilateralne platforme kako bi stekao nužan legitimitet, a poziva se na provođenje i/ili uvođenje univerzalnih tekovina i vrijednosti kako bi opravdao takvo protupravno/ilegalno djelovanje, tj. narušavanje međunarodnog prava i njegovih temelja (Lapaš, 2018: 133-140). „Godine 2005. spomenuti koncept našao je i mjesto u dokumentu Ujedinjenih naroda pod nazivom: „In larger freedom: towards development, security and human rights for all“ (A/59/2005)“ (Lapaš, 2010: 48), a godinu dana kasnije dokument je usvojilo i Vijeće sigurnosti, no nisu dogovoreni instrumenti za provedbu (Šelo Šabić, 2014: 218). Time je prihvaćeno da međunarodna zajednica djelujući kroz UN ima odgovornost zaštititi narode od genocida i drugih teških zločina, ali po odgovornosti i nužnosti za djelovanjem na prvom mjestu nalazi se država, zatim međunarodna zajednica i tek onda međunarodna zajednica pod okriljem UN-a koja je onda ima dužnost i ovlaštenje djelovati (*ibid.*: 218). „Prihvaćanjem zaključaka Svjetskog summita o obvezi država i međunarodne zajednice da spriječe i zaustave gore navedene zločine, prvo od strane Generalne skupštine, a potom i od Vijeća sigurnosti UN-a, odgovornost za pružanje zaštite institucionalizirala se kao nova norma međunarodnih odnosa“ (Matić i Mikac, 2010: 62). Temeljni principi nove međunarodne kulture su principi ljudske sigurnosti, poštivanja ljudskih prava i odgovornost za pružanje zaštite (Kerim, 2015: 48). Problem kod oba koncepta i korištenja kolektivnih mjera te oružanih snaga kad ih se dovede u svezu s

terorizmom jest taj što se terorizam nikad nije kvalificirao kao „narušenje mira“ ili „čin agresije“ (Lapaš, 2018: 136), nego samo kao prijetnja miru i sigurnosti pa je za bilo kakvo djelovanje na teritoriju druge države potreban upravo pristanak te države, a isto vrijedi i za najteža kršenja temeljnih ljudskih prava koja nikad nisu bila kvalificirana na takav način da se odobri upotreba sile (*ibid.*: 138-141)..

No, takav poredak i ideje koje zagovara nekada su i sami u stanju sukoba i proturječja što se najbolje vidi na primjerima intervencija na Kosovu te u Afganistanu, Iraku, Libiji i Siriji. Svaka ta intervencija je imala dobro pripremljen „scenarij“, objašnjenje odluke za interveniranjem i, najbitnije od svega, gotovo fanatičnu uvjerenost u ispravnost i pravednost svoga djelovanja. Te intervencije služe kao primjer s kojima se može potvrditi teza da teorija i praksa nisu istovjetne, tj. da se jedno kazuje, a drugo radi. S eskalacijom sukoba u SRJ, tj. na Kosovu, potražilo se rješenje van okvira UN-a pa je 1999. NATO pokrenuo vojnu akciju protiv Srbije bez autorizacije Vijeća sigurnosti, dakle ilegalno (Finnemore, 2009: 77), na što se gledalo kao na „opasan presedan koji vodi rehabilitaciji politike moći u međunarodnim odnosima i uspostavi novog imperijalnog poretka pod hegemonijskim vodstvom SAD-a (Köchler, 2001., Chomsky, 1999.)“ (Matić i Mikac, 2010: 60). Za liberalne internacionaliste ta akcija je bila pravi primjer pravednog rata, intervencije s ciljem zaštite civila i prekida teških kršenja ljudskih prava (*ibid.*: 60). Intervencija se htjela opravdati kao nužnost pomoći kosovskim Albancima (Finnemore, 2009: 78; Lapaš, 2018: 130), no zapravo je bila svojevrsna kazna režimu zbog odbijanja Sporazuma iz Rambouilleta, a sama intervencija je narušila ugled koncepta humanitarne intervencije u poretku i povrijedila odredbe glave VII., članak 53. st. 1. Povelje Ujedinjenih naroda te, k tome, odredbu članka 7. Sjevernoatlantskog ugovora (Lapaš, 2018: 131). Pritom, za vrijeme bombardiranja upotrijebljene su bombe koje sadrže osiromašeni uran, kazetne bombe su bacane s velikih visina zbog čega su izgubile na preciznosti i nanijele nepotrebne civilne žrtve što je, pak, protivno zakonima ratovanja kada se koristi u civilnim područjima (Finnemore, 2009: 78), napadane su rafinerije i kemijska postrojenja zbog čega je došlo do kontaminacije vode, tla i zraka te zgrada televizije kao upitni vojni cilj (Lapaš, 2018: 130). Ne toliko zbog civilnih žrtava, koliko zbog činjenice da su alternative postojale je došlo do sumnji u namjere SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva kao humanitarnih aktera (Finnemore, 2009: 79). Primjeri na Bliskom istoku su u potpunosti pokazali kako humanitarnost ima slabe ili nikakve veze s „humanitarnim“ intervencijama i R2P konceptom.

Vijeće sigurnosti zaobiđeno je u slučaju napada i invazije Afganistana 2001. i Iraka 2003. godine gdje su američke trupe prisutne još dan danas. 2000. godine Sadam Husein zahtijevao je da se iračka nafta plaća u eurima, a ne u dolarima pa su tako i ostale države koje proizvode naftu imale valjane ekonomske razloge da krenu tim stopama jer je euro jačao, a one su sve više trgovale s Europom (Monbiot, 2006: 95). 2003. SAD i saveznici izvršavaju napad na Irak kako bi ga razoružali, borili se protiv terorizma, širili slobodu i demokraciju te uveli slobodno tržište, nakon čega se demokracija trebala proširiti regijom domino efektom (Zgurić, 2013: 36). Napad je izvršen kontra međunarodnog prava, UN-a i mišljenja međunarodne zajednice. Izlika je bila iračko posjedovanje oružja za masovno uništenje i pružanje utočišta terorističkim skupinama pa se tako cijela zemlja našla u stanju ratne okupacije, uključujući, dakako, njezina naftna polja (Lapaš, 2010: 44). Invazija se pokušala legitimirati pravom na samoobranu i zaštitom te širenjem univerzalnih vrijednosti, „a za posljedicu je imalo potpuno razaranje iračkog sigurnosnog sustava“ (Zgurić, 2013: 36-37), početak građanskog rata, veliki rast korupcije, pad iračke ekonomije, ignoriranje ljudskih prava i radikalizacija društva (*ibid.*: 37-38). Pokušala se nametnuti demokracija izvana čime je odbačena narodna suverenost u ime te demokracije i pravo na samoodređenje iračkog naroda, što je upravo protivno načelima zbog kojih se vodio rat pa se sa sigurnošću može zaključiti da „arhitekti demokratizacije Iraka ne samo što nisu uspostavili mir i demokratizirali Bliski istok, odveli su Irak u krvavi građanski rat koji je uzeo nebrojene živote, a istovremeno su naštetili i vlastitoj demokraciji“ (*ibid.*: 38). NATO, na primjer, bi dobio potpuni legitimitet kad bi vojna intervencija dobila odobrenje od UN-a pa je tako 2008. potpisan sporazum o zajedničkoj koordinaciji radi očuvanja svjetskog mira (Popović, 2014: 110). 2011. godine odjednom je nakon iznenadne bune ubijen libijski vođa Gadafi, uz veliki aplauz Zapada i, dapače, nekoliko američkih/NATO projektila kako bi se podržala borba za oslobođenje od tiranije. Čudno što se to dogodilo baš tada kad je zadnjih par godina Gadafi aktivno zagovarao jačanje Afričke unije i uvođenje zajedničke valute temeljene na zlatu, a ne dolaru te zadnjih par mjeseci do smrti zagovarao arapsku solidarnost i zajedništvo u okviru Arapske lige, a kontra „zapadnjačkog imperijalizma“.

Također je čudno što je tzv. „Arapsko proljeće“ pogodilo baš one države Sjeverne Afrike i Bliskog istoka koje nisu bile u dobrim odnosima sa SAD-om pa je tako i Egipat doživio velike nemire i sukobe, a Sirija završila u krvavom građanskom i okupacijskom ratu od 2011. s vrhuncem 2014.godine. Valjda je svima uzrok manjak ljudskih prava, slobode, demokracije i liberaliziranog tržišta. Jednostrana upotreba sile protiv terorističkih

organizacija u drugim državama se danas nastavlja gotovo i bez dovođenja u pitanje izostanka odobrenja UN-a (Lapaš, 2018: 150). Bacevich tvrdi da se ratovi na Bliskom istoku ne vode zbog širenja demokracije nego zbog stvaranja geopolitičke konstrukcije „*Greater Middle East*“ (Stefanov, 2019), tj. radi proširivanja granica američkog imperija gdje bi se stvorilo otvoreni i integrirani međunarodni poredak na načelima demokratskog kapitalizma i sa SAD-om kao jamcem poretka (Kovačević, 2016: 43). Ti ratovi nisu motivirani samo ekonomskim prednostima zbog nafte i ostalih energenata, nego također i zbog europskih i američkih geoekonomskih i geopolitičkih interesa u stvaranju „Novog Bliskog istoka“ (Stefanov, 2019). Od 2004. do 2008. održavani su sastanci skupine G8 kako bi se dogovorila provedba zacrtanog geopolitičkog cilja transformacije regije od tada znane kao BMENA - *Broader Middle East and North Africa Initiative*, te kako bi se uspostavili mehanizmi potrebni za provedbu takvog cilja (Stefanov, 2017). Fondovi, udruženja, bilateralni utjecaji pojedinih zapadnih država i tiho djelovanje obavještajnih organizacija su stvorili stabilnu operativnu bazu za provođenje „Arapskog proljeća“ (*ibid.*). „Pri takvoj manipulaciji demokracijom u svrhu geopolitičkih potreba najmoćnijih država svijeta pravo pitanje možda više i nije kako osigurati svijet siguran za demokraciju, nego kako osigurati demokraciju sigurnu za svijet“ (*ibid.*). Legitimitet je snažno oruđe koje silama koje vrše intervencije, okupacije i započinju ratove daje opravdanje za takvo djelovanje, a pogotovo kad su izvori istoga pozivanje na zajedničke vrijednosti, norme, kulturu, identitet i viziju boljega svijeta (Finnemore, 2009: 61-68). Kako bi intervencije uistinu imale „blagoslov“ potreban je legalitet, tj. institucionalizacija takvog djelovanja koje se bazira na normama ponašanja ili zakonski propisanom okviru (*ibid.*: 68-72). No, činjenica jest, nažalost, da je licemjerje društvena činjenica i norma ponašanja u liberalnom poretku; ono što se dozvoljava jednima, koliko god kontroverzne posljedice bile, može se zanemariti ili nekako već opravdati, ali kad tako djeluju „oni“ koji nisu „mi“, odmah ih se proziva amoralnim zvijerima, zločincima i agresorima koji ne poštuju pravo, poredak i međunarodne odnose (*ibid.*: 72-82).

Tako je jedan sumnjivi koncept „humanitarnih“ intervencija, koji je u praksi u nizu slučajeva od devedesetih do danas demonstrirao upotrebu sile radi geopolitičkih interesa i koji se unatoč pokušaju opravdavanja pokazao nevjerodostojnim i sredstvom političke zloupotrebe, zamijenjen drugim konceptom koji je opet prepušten interpretaciji i potrebama velikih sila, a čije su metode i izvori legitimiteta te legaliteta jednako tako sumnjivi. Može se zaključiti da takve metode mogu koristiti samo velike sile nad slabijima, a ne obrnuto. Također, velike sile će djelovati samo tamo gdje imaju strateški interes, dok će druga mjesta

koja imaju stvarnu potrebu za humanitarnim djelovanjem i zaštitom ljudskih prava biti u potpunosti zanemarena. Intervencije su samo prouzročile rast netrpeljivosti, nesigurnosti i ratnih sukoba na Bliskom Istoku i sjeveru Afrike. Niti je uvedena demokracija, niti je stabilizirano tržište niti su spašeni ljudski životi i zaštićena temeljna ljudska prava. Baš suprotno, sve te vrijednosti su tamo bile upravo pogažene. Osim što su protupravnim intervencijama srušeni postojeći režimi i destabilizirane ne samo države-mete nego i šira regija, također je uništena postojeća kritična infrastruktura nužna za održanje života i ubijen jako veliki broj ljudi, mahom civila, što direktnim vojnim djelovanjem Zapada, tako i kao posljedica intervencija u okviru građanskih ratova. Službene procjene govore kako je u Iraku poginulo između 280 000 i 315 000 ljudi (Watson.brown.edu, 2023), u Afganistanu i Pakistanu oko 243 000 ljudi (*ibid.*), u Libiji kao posljedica zračnih udara 4 606 ljudi (Newamerica.org, 2023) s više od 900 000 kojima je potrebna pomoć kao posljedica intervencije (Aljazeera.com, 2020) i, na kraju, oko 307 000 poginulih civila zbog rata u Siriji (Ohchr.org, 2023). Pretpostavlja se da je u Iraku, Jemenu, Afganistanu, Pakistanu i Siriji živote izgubilo između 3,5 i 4 milijuna ljudi (Watson.brown.edu, 2023). Treba imati na umu da su to službeni podaci, tj. oni koji imaju dozvolu biti plasirani u javnosti. Stvarne brojke poginulih civila, domaćih militanata i pripadnika vojske su, bojim se, duplo veće ako ne i više, pri čemu su nesumnjivo najzastupljeniji civili. Fundamentalisti i radikalisti su dosegli razinu fanatičnosti što je vodilo do stvaranja ISIS/ISIL-a i dodatnog bespotrebnog krvoprolića. Pitanje je sad jesu li fundamentalisti koji su postali ratnički fanatici uzrok najnovijih sukoba, ili su čista posljedica i reakcija na prethodne intervencije i ratove u regiji? Humanitarnost se pokazala kao čista laž i obmanjivanje dijela međunarodne zajednice. To je bilo puko nametanje naših vrijednosti i pravila sudjelovanja u međunarodnim odnosima onima koji su do jučer bili saveznici u borbi protiv „komunizma“. Sve zato što su to resursima bogata područja koja su potrebna Zapadu za njegov dugoročni opstanak kroz okrupnjavanje kapitala i zato što ih je trebalo učiniti nalik nama te dovesti na „našu stranu“ jer i druge sile imaju svoje geopolitičke interese tamo. A pobjeda drugih se ne može dozvoliti. Dakako, metode i cijena te „pobjede“ nisu bitni.

3. Multilateralizam i međunarodne organizacije

Zadnje obilježje suvremenog liberalnog internacionalizma je, uz viziju demokratskog mira, „humanitarne“ intervencije i ideje zaštite ljudskih prava, širenja demokracije i

liberalizaciju država, multilateralizam kao oblik zajedničkog raspravljanja i odlučivanja o temama koje se tiču međunarodne zajednice te pripadajuće međunarodne organizacije. Sva tri obilježja su nastala u prošlom stoljeću, a njihova pojava i glavnina razvoja odvila se za vrijeme Hladnoga rata. Sve što je uslijedilo nakon tog perioda većinom je držanje istih pravila i ciljeva, ali jednako tako i prilagodba suvremenom dobu te novim izazovima koji s njim dolaze. Uglavnom, na zapadu ništa novo. „Padom Berlinskog zida 1989. postalo je jasno da je komunizam kao društveni sustav došao svome kraju i da kapitalizam ima „odriješene ruke“ za organizaciju svjetskog poretka. Prema viđenju kritičara s ljevice, globalni kapitalizam odbacio je svoje ranije moralne pretenzije povezane s državnom odgovornošću i vratio se ranijoj, virtualno nereguliranoj formi. Međunarodne financijske institucije, potpuno posvećene dominantnoj neoliberalnoj ideologiji, nametnule su pakete mjera slabije razvijenim zemljama koje uključuju striktnu fiskalnu kontrolu, monetarnu kontrolu, neometani tijek kapitala, privatizaciju, deregulaciju i neograničenu otvorenost prema zapadnjačkim investicijama. Sve to je, prikazano kao nužnost, kao dio odrastanja čovječanstva, koje će u konačnici, zahvaljujući ekonomskim i tehnološkim procesima, biti ujedinjeno u blagostanju. Nažalost, ta priča je daleko od stvarnosti“ (Beroš, 2018: 181). Sve je prisutnija tema globalnog upravljanja koja pretpostavlja promjenu multilateralizma i autoriteta međunarodnih organizacija, tj. s multilateralnim odlučivanjem u posthladnoratovskom periodu polako se državama oduzima suverenitet, mijenja priroda politike i kreira sustav u kojem sve veći utjecaj imaju članovi korporativne zajednice i nevladinih organizacija pa „birani političari tako postaju tek marionete ili instrument upravljanja društvom koji u svojim rukama čvrsto drži korporativni sektor koji je uspostavio paralelni sustav odlučivanja o globalnim pitanjima u kojem prema vlastitoj viziji definira nove globalne ciljeve, ali i rješavanje ciljanih prijetnji međunarodnoj sigurnosti“ (Polović, 2019). Današnje doba je problematično jer moć ne pripada ekskluzivno državama, nego i međunarodnim organizacijama i ostalim akterima te nadnacionalnim institucijama nad kojima ne postoji demokratska kontrola (Popović, 2012: 153).

Martha Finnemore tvrdi da su multilateralne platforme i međunarodne organizacije ključne kako bi unipolarni hegemon ili imperijalna sila svoje obrasce ponašanja, vrijednosti i norme projicirali na ostatak svijeta i međunarodni poredak te tako postigli kontrolu i predvidivost ponašanja ostalih aktera i pritom se koriste difuzijom moći kroz mehanizme legitimacije, institucionalizacije i artikulaciju ideja pa i uporabu licemjerja, a sve kao dio šire strategije „prodavanja“ vlastitih politika, tj. kako bi institucije i odnose oblikovali po svojem

naumu (Finnemore, 2009: 59-68). U praksi je to stalni odnos uvjeravanja, usmjeravanja i pregovaranja, a izvori utjecaja nisu uvijek materijalni nego su i intelektualni i ideološki. Ideja dijeljenih vrijednosti je snažna poluga uspostave utjecaja i kontrole u međunarodnim odnosima (*ibid.*: 64). Difuzijom moći kroz legitimaciju i institucionalizaciju moć se pretvara u autoritet; na taj način djelovanje hegemonu je ograničeno jer se uglavnom mora držati okvira kojeg je sam postavio, ali zato svako njegovo djelovanje uživa legitimaciju zajednice i priznanje autoriteta. Većinu pravila takvih organizacija i norme odnosa među državama su stvorili hegemoni, ali jednom kad te organizacije zažive i norme postanu općeprihvaćene, ostalim državama se počnu doimati nepristranima što je pravi uspjeh sile koja ih je stvorila. Legitimnije je reći da samo one države koje su stabilizirale svoje ekonomije mogu posuđivati od MMF-a nego da mogu posuđivati samo one države koje odgovaraju SAD-u (*ibid.*: 69). Jedna od naizgled neočekivanih posljedica razvoja tih organizacija i pravila jest da se kreacija „otrgnula“ svom kreatoru, tj. danas te organizacije imaju daleko veće ovlasti nego prije i puno se više upliću u poslove država i njihove odluke te same stvaraju nova pravila. Međunarodne organizacije danas imaju i moć i autoritet i mogu predložiti nove ciljeve i uloge akterima što zajednica zatim prihvaća, uključujući i velike sile (*ibid.*: 72), što doduše ne znači da im velike sile i dalje ne diktiraju uvjete djelovanja i pravila ponašanja. SAD je bio toliko uspješan u legitimiranju i institucionalizaciji svoje moći da su do pada Berlinskog zida ostali modeli političkog i ekonomskog organiziranja uglavnom nestali, što znači da stvaranje društvenog sustava koji daje legitimaciju određenim vrijednostima koje druge države zatim preuzimaju kao vlastite samo vodi do jačanja pozicije i uloge hegemonu (*ibid.*: 84).

U današnjem svijetu globalizacija i nacionalni suverenitet su dva ključna fenomena koji definiraju prirodu multilateralne suradnje i globalne poslovne prakse pa se tako npr. Ujedinjeni narodi i druge međunarodne organizacije nalaze na svojevrsnom raskrižju između nacionalnih zahtjeva i internacionalnih ciljeva u političkom i ekonomskom smislu jer „globalizacija utječe na rad Ujedinjenih naroda, ali oruđa i strukture koje nam stoje na raspolaganju da bismo u realnost prenijeli globalne planove, ostaju definirani tradicionalnim konceptom suvereniteta“ (Kerim, 2015: 21). „Globalne mreže komunikacijske i gospodarske povezanosti liberalnog međunarodnog poretka 21. stoljeća, temeljene na pravnim i regulacijskim mehanizmima međunarodnih organizacija, izravni su rezultat euroatlantskog imperijalizma i kolonizacije koja je počela još u 15. stoljeću“ (Popović, 2014: 86-87). Multilateralizam je ključan za globalizaciju i svijet danas jer se iziskuje globalno upravljanje u nekoj mjeri, a odgovornost suočavanja s današnjim izazovima leži na državama,

međunarodnim institucijama i nedržavnim akterima pa tako multilateralizam sve više dobiva na važnosti (Kerim, 2015: 22-29). Sudionici „Princetonskog projekta“, kao programski autori dijela vanjske politike SAD-a i zagovaratelji liberalnog internacionalizma, zauzimaju se za multilateralizam kod pitanja globalne sigurnosti, ali se ne slažu s time da američka sigurnost ovisi o UN-u ili nekoj drugoj međunarodnoj organizaciji, već ukazuju na potrebu da SAD ograniči korištenje vlastite moći ne bi li uvjerio ostale da se drže institucionalnih ograničenja i pravila kojima se moraju podvrgavati pa tako novi multilateralizam može koristiti širok raspon formalnih i neformalnih oruđa za suradnju i djelovanje (Kovačević, 2014: 38). „Uobičajeni multilateralni mehanizmi zasnovani na vestfalskom shvaćanju suverenosti nisu predstavljali prikladan okvir za rješavanja sukoba unutar država koji su uslijedili s prestankom Hladnog rata. Upravo doktrina odgovornosti za zaštitu omogućila je da se prevladaju ograničenja postojećih multilateralnih institucija, prvenstveno UN-a, i da se na međunarodnoj razini djeluje u interesu zaštite ljudskih prava“ (*ibid.*: 47-48). Hall Gardner, imajući na umu posljedice rata u Iraku i moguće posljedice proširenja NATO-a na istok bez prethodnih razgovora s Rusijom, upozorava na buduće podjele u Europi i na veoma izgledan raspad Ukrajine u slučaju njezinog uvlačenja u EU i NATO te naglašava nužnost odustajanja od američkog ratobornog i ideologiziranog pristupa ukoliko se žele osigurati mir i sigurnost (Kovačević, 2016: 41).

S obzirom na današnji stupanj globalizacije, nijedan narod ili sila ne mogu imati potpunu kontrolu tako da istu treba uspostaviti radom u međunarodnim forumima i institucijama, no kako EU, SAD i Kina predstavljaju tri nosiva stupa svijeta, „multilateralizam koji je u takvoj situaciji logičan, bit će „više koordinacija imperijalnih sila nego dogovor kroz zajedničke institucije“ (Kerim, 2015: 61-62). „Premda u mnogo čemu kritični prema Bushevoj strategiji, sudionici rasprava u okviru *Prinstonskog projekta*, čini se, nisu je prepoznali toliko kao zabrinjavajući primjer odbacivanja ideje međunarodnog prava, koliko kao poticaj za iznalaženje novih okvira multilateralnog odlučivanja koji bi zahtjev za američku izuzetnost učinili prihvatljivijim“ (Kovačević, 2014: 40). Dakle, SAD svoj utjecaj i kontrolu najbolje može uspostaviti kroz pragmatičnu kombinaciju upotrebe vojne sile i ekonomske prisile na „neposlušnim“ državama i to kroz one forume, pregovore, saveze i organizacije u kojoj ima dominantnu ulogu te gdje je okružen što saveznicima, što *ovisnim* državama. Najvažnija funkcija međunarodne organizacije je očuvanje mira što postiže kroz propisivanje i socijalizaciju normi, posredovanje među sukobljenim stranama, prinudu nad prekršiteljima i proizvodnju narativa te međusobnu identifikaciju (Popović, 2014: 80-81), ali

to ne znači da te iste organizacije nisu ili ne mogu biti poluga moći neke države, saveza država ili, pak, nedržavnih/transnacionalnih aktera kroz koje ostvaruju svoje vlastite interese. Međunarodne organizacije su simbolički i stvarni izraz univerzalnosti i globalizma te stvaraju globalnu politiku i pritom relativiziraju važnost nacionalnih država (Jović, 2014: 41). Vijeće sigurnosti UN-a, na primjer, predstavlja klub najmoćnijih za postizanje konsenzusa koji često svojim osobnim interesima kočje napore u razvoju međunarodnog prava i djelovanje kada je ono uistinu nužno, tj. kako su velike sile svjesne činjenice da su stvorile te organizacije i sustav, nerijetko si daju za pravo da se njima koriste kako im odgovara (Popović, 2014: 76). To je vidljivo u radu Međunarodnog suda pravde koji nema mehanizam prisile nakon donesene presude pa tako provedba međunarodnog prava ovisi o državama članicama i to u prvom redu stalnim članicama Vijeća sigurnosti „koje vetom mogu blokirati provedbu odluka“ (*ibid.*: 75).

Velike sile nužan su preduvjet za utvrđivanje i provođenje međunarodnih prava i normi (*ibid.*: 75), što znači da neće provesti nijednu mjeru koja pomaže slabima ako ona istovremeno ne pomaže i jakima (Monbiot, 2006: 20). UN je osnovan uz svijest da postoje različiti svjetonazori i interesi, ali i s idejom da se problemi rješavaju diplomacijom, a ne silom (Kerim, 2015: 63), dakle s najboljim namjerama no „nitko se dobrovoljno ne odriče moći pa su se i zemlje osnivačice UN-a pobrinule da ta organizacija ne umanju njihovu globalnu nadmoć, nego da je ojača i iz tog razloga postoji Vijeće sigurnosti“ (Monbiot: 2006: 54). Ono naizgled osigurava svjetski poredak temeljen na pravednosti, no problem je u tome što upravo oni koji imaju moć odlučuju što je pravedno i tko je agresor, a tko žrtva u sukobima; pravo veta na odluke Vijeća se u prošlosti pokazalo kao učinkovito sredstvo zloupotrebe moći i ometanja pravde, a pogotovo kad se radilo o intervencijama velikih sila u ostale države (*ibid.*: 54-55). Oni koji nemaju moć ne mogu prozvati one koji imaju pa se može reći da po svom ustroju Vijeće provodi tiraniju nad ostatkom svijeta, a pogotovo kod donošenja odluka jer svi znaju da nema svrhe pripremati rezoluciju koju će SAD odbiti što će reći da uglavnom SAD ostalima nameće svoju volju i provedbu vlastitih političkih ciljeva i ekonomskih interesa, pritom kršeći načela koja UN navodno treba braniti (*ibid.*: 55). „Uz to, pet stalnih članica slučajno su i najveći svjetski trgovci oružjem pa su posredno odgovorne za pogoršavanje mnogih sukoba koje bi Vijeće sigurnosti trebalo sprečavati. Pet zemalja koje su jedine ovlaštene da odlučuju kako treba postupati prema prijetnjama jedne zemlje drugoj, najveća su prijetnja ostatku svijeta“ (*ibid.*: 55-56). Također, te članice imaju pravo veta i na promjenu ustroja UN-a te imenovanje glavnih dužnosnika UN-a, izbor sudaca Međunarodnog

suda pravde i odluku o primanju novih članova. Zbog toga i najbolja volja za nekakvom promjenom u ustroju i/ili radu UN-a te njegovim ciljevima propadne (Kerim, 2015: 42-46). Zbog tog razloga se doima kako su sve države „zarobljenici“ jednog kolosalnog sustava kojem uopće nije cilj niti svrha zadovoljiti njihove nacionalne interese, a kamoli uspostaviti trajni mir i jednakost među narodima.

Novi svjetski poredak trebao je biti temeljen na ravnoteži interesa i ekonomska politika je na globalnoj razini trebala zamijeniti geopolitiku, ali pokazalo se da je to puka iluzija i da je današnji svijet itekako uronjen u geopolitiku kao temeljni princip međunarodnih odnosa i međunarodnog poretka pa iz tog razloga nije utemeljeno reći da se napustila praksa sukobljavanja Istoka i Zapada, već se treba suočiti s činjenicom da se tu „radi o procesu stvaranja identiteta i procesu stvaranja percepcija o sebi i drugima“ (*ibid.*: 73). Velike sile će uvijek pronaći neki način da ostvare ono što su zamislile, bilo kroz institucije ili usprkos njima, ponajviše SAD, dok ostale države mogu samo sjediti po strani i promatrati te se nadati da na neki način ne stanu na put velikim silama kako ne bi osjetile posljedice. Kad se Jemen 1990. protivio donošenju rezolucije o napadu na Irak, SAD je otkazao svoju godišnju pomoć, a uz pomoć Saudijske Arabije, koja nije poznata po demokraciji, jednakosti, slobodi i ljudskim pravima (!), kupio glasove Zaira, Etiopije i Kolumbije (Monbiot, 2006: 60). Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond koji bi trebali pomoći siromašnim državama u izgradnji i zaštiti gospodarstva djeluju prema načelu „jedan dolar, jedan glas“, tj dioničkog društva što znači da gospodarski jače države imaju veći utjecaj (Kerim, 2015: 56). Potrebna je većina od osamdeset i pet posto za donošenje važne rezolucije ili promjenu načina rada, a SAD s više od petnaest posto udjela u obje organizacije može samostalno blokirati odluku koju svi drugi podupiru što ukazuje na surovu realnost - te dvije institucije će provoditi samo onu politiku koja odgovara SAD-u i interesima financijskih špekulanata, čak i kad je nauštrb potreba siromašnih (Monbiot, 2006: 20-21). Svjetska trgovinska organizacija se čini demokratičnijom jer funkcionira na principu da svaka država članica ima jedan glas. „No zapravo se najvažnije odluke donose tijekom pregovora u „Zelenoj sobi“, koje sazivaju i kontroliraju Europska unija, Sjedinjene Države, Kanada i Japan. Zemlje u razvoju mogu sudjelovati u tim razgovorima samo na njihov poziv, a i tada im prijete ako rade protiv interesa velikih sila. Zahvaljujući tomu, zemlje i korporacije iz bogatog dijela svijeta, unatoč obećanjima da će učiniti suprotno, razvile su još složenije sustave zaštite trgovine, a siromašne su zemlje bile prisiljene otvoriti svoja gospodarstva“ (*ibid.*: 21).

Neoliberalni teoretičari Keohane i Nye velik su naglasak stavljali na međuovisnost država, a pogotovo trgovinsku međuovisnost za koju su smatrali da može dovesti do trajnog mira, a ta logika pojavljuje se također u liberalnom institucionalizmu koji „ne isključuje prvenstvo nacionalnih država u anarhičnom svjetskom poretku već naglašava (asimetričnu) apsolutnu korist međusobno povezanih aktera (državnih i nedržavnih) zbog institucionaliziranog rješavanja zajedničkih problema“ (Pandžić, 2014: 92) i trgovinskom liberalizmu koji tvrdi da slobodno tržište i kapitalistička ekonomija garantiraju siguran put k miru i prosperitetu (Popović, 2011: 123-124). Dakle, liberali zagovaraju međuovisnost u kojoj će svi akteri biti zainteresirani sudjelovati uz obećanje o apsolutnoj dobiti svih, unatoč tome što će netko dobiti više, a netko manje (Ejdus, 2014: 279), no pokazalo se da su ideje i stvarnost u velikom raskoraku. S povećanjem međunarodne trgovine i slabljenjem trgovinskih zapreka, došlo je i do izraženije podjele svijeta na jezgru, poluperiferiju i periferiju te mobilnosti iz jednog ekonomskog razreda u drugi, osjetno se povećala nejednakost u raspodjeli svjetskih resursa i bogatstva te razlika u življenju između razvijenih i nerazvijenih država, a jednako tako došlo je i do porasta zaduženosti nerazvijenih država prema razvijenim i međunarodnim organizacijama (Kurečić, 2004: 108). Nakon što je Zapad odlučio ostatku svijeta nametnuti neoliberalni model ekonomije i društva, „umjesto win-win situacije svijet je suočen sa sukobima i krizama“ (Kovačević, 2015: 45). Godine 2000. zemlje u razvoju primile su 50 milijardi dolara pomoći, a izgubile su 65 milijardi zbog zaštite tekstilnih i poljoprivrednih proizvoda u bogatim zemljama, najnerazvijenije zemlje imaju 40% svjetske populacije, a sudjeluju sa samo 3% u svjetskoj trgovini, Afrika gubi 50% od svakog primljenog dolara zbog stalnog pada cijena svojih proizvoda, a sve intenzivnija zaštita patenata kompanija bogatih država zemlje u razvoju košta 40 milijardi dolara koje bi inače bile usmjerene na izradu lijekova, sjemena i udžbenika (Polšek, 2007: 60-61). Postoje načini kojima bogate države zaobilaze pravila Svjetske trgovačke organizacije, Svjetske banke i Sporazum o slobodnoj trgovini, a to su ilegalne subvencije (SAD i EU) i to su kršenja multilateralnih sporazuma putem bilateralnih sporazuma s pojedinim zemljama ili regionalnim blokovima pomoću kojih velike sile „stječu za sebe mnogo povoljnije uvjete kojima se zaobilaze odredbe o slobodnoj trgovini“ (*ibid.*: 62). 2001. godine Svjetska trgovinska organizacija otvorila je ciklus pregovora o liberalizaciji trgovine koji još 2012. nisu bili dovršeni, 2005. G-8 je tražio da se sakupi 50 milijardi dolara za pomoć zemljama u razvoju, a do 2015. je skupljeno samo 30% tog iznosa (Kerim, 2015: 57). G-20 predstavlja centar moći međunarodnog poretka čije je članstvo sačinjeno od predstavnika vlada i šefova

središnjih banaka koji pregovorima i proklamacijama uvode smjernice djelovanja i stvarne promjene u svijetu i međunarodnim odnosima. G-20 se zapravo smatra ozbiljnim konkurentom UN-u što se tiče suočavanja s ključnim problemima globalnog karaktera (*ibid.*: 56). Globalna financijska kriza je pokazala ograničenost postojećih multilateralnih institucija i sumnju u njihove stvarne ciljeve (*ibid.*: 57), tj. pokazala je svu slabost šefova najmoćnijih država svijeta, njihovu izraženu podređenost transnacionalnom kapitalu i očito podilaženje špekulativnim fondovima kroz pozivanje na regulaciju svjetskog tržišta, a bez konkretnih prijedloga ili efikasnih instrumenata (Popović, 2014: 138-139).

Sile koje su stvorile međunarodne bankarske institucije potrudile su se putem istih ojačati i proširiti svoj utjecaj te svoju ideologiju pa tako „u sustavu koji su stvorile slaba im se zemlja, što se više zadužuje, sve više mora pokoravati (Monbiot, 2006: 99). Joseph Stiglitz tvrdi da postoji zavjera najbogatijih država i MMF-a protiv malih i nerazvijenih država i da je MMF glavni krivac za loše stanje suvremene svjetske ekonomije (Polšek, 2007: 71). Njegova osnovna teza jest da ljudi u MMF-u odražavaju interese i ideologiju Zapada koji se zatim nameću slabijim državama bez obzira na stvarne okolnosti što obično te države dovodi do dužničkog ropstva i onemogućava osobni razvoj, dakle suprotno od onoga što je proklamirani cilj (Monbiot, 2006: 100; Lučev, 2010: 83). MMF nema koherentnu teoriju koja bi opravdala njegovo postojanje i objasnila uzroke intervencija u tržište koje poduzima; „ideologija slobodnog tržišta je omogućila slobodan tok špekulativnog kapitala...MMF ne samo da omogućava djelatnosti špekulativnog kapitala već i jamči latentne gubitke tijekom kriza (Stiglitz, 2002)“ (Lučev, 2010: 82). Politike MMF-a imaju univerzalni pristup (*ibid.*: 83) i time uništavaju gospodarstva manje razvijenih država koje ne mogu konkurirati bogatijima, nestaje im domaća industrija, dolazi do izraženije podjele na bogate i siromašne i domaće i strance, rasta korupcije, kroz tzv. reprogramiranje dugova spašavaju se „banke kreditori od njihove neoprezne kreditne politike, a na leđa zemalja u razvoju stavlja se vječno breme kamata za prošle pogreške“ (Polšek, 2007: 74); „*conditionality* (uvjetovanost) službeni je naziv kojim se uljepšava takvo miješanje u unutarnje aktivnosti suverene zemlje“ (Lučev, 2010: 83). Zbog tolike moći i kontrole MMF-a, države mu se boje usprotiviti i upadaju u zamku. Zemlje koje su pretrpjele najveće gospodarske poremećaje upravo su one koje su slijedile upute MMF-a i Svjetske banke (Monbiot, 2006: 98). Niz je primjera takvih država, ali i onih koje su doživjele gospodarski rast baš zbog toga što se nisu pokoravale uputama MMF-a (*ibid.*: 102). Danas je upitna uloga MMF-a kao institucije koja pomaže u sprječavanju kriza ili barem nošenju s posljedicama, a neki čak tvrde da ih sam MMF i stvara

kako bi to poslužilo njegovim interesima, tj. interesima onih koji su na čelu i „iza kulisa“ (Lučev, 2010: 84).

Mnogim zemljama koje se kritizira za loše ekonomske politike upravlja upravo MMF koji ih je doveo do zatvorenog kruga nedovoljnog domaćeg ulaganja i beskrajne isplate vanjskog duga upravo velikim bankarskim kartelima, a te je dugove prema mišljenju većine financijskih analitičara nemoguće isplatiti pa zato „zbog činjenice da je u mnogim siromašnim zemljama gospodarsko upravljanje zapravo u rukama MMF-a i špekulanata, javnost sve manje vjeruje u demokraciju“ (Monbiot, 2006: 24). „Suočeni smo, dakle, sa situacijom u kojoj javna institucija koja je posvećena očuvanju globalne financijske stabilnosti stvara i koristi nestabilnosti kako bi promovirala neoliberalnu agendu, odnosno svoj „drugi cilj“ - interese financijske zajednice (Stiglitz, 2002)“ (Lučev, 2010: 86). Jednako tako su i razorne politike svjetske banke koja je „nenamjerno“ postala „jedan od najvažnijih uzročnika siromaštva, uništavanja okoliša i zaduženosti u siromašnom dijelu stanovništva“ (Monbiot, 2006: 103). Ironično je da s takvim djelovanjem i prikrivenim ideološkim ciljevima te organizacije uopće mogu izustiti, a kamoli zahtijevati od država dobro upravljanje i demokratizaciju kad su im mehanizme za postizanje istoga oduzele onoga trenutka kad su ušli u pregovore. „Zemlje koje kontroliraju, i u kojima navodno potiču „demokratizaciju“, smiju izabrati samo jednu jedinu političku i gospodarsku strategiju - tržišni fundamentalizam. Nameće im se s fanatizmom koji se, ponekad, doima totalitarnim“ (*ibid.*: 106). Države članice G-8 imaju četrdeset i devet posto glasova u MMF-u i četrdeset i osam posto glasova u Svjetskoj banci. Kod obje institucije potrebno je osamdeset i pet postotna većina glasova za promjene; SAD ima sedamnaest posto glasova u MMF-u i osamnaest u Svjetskoj banci pa može samostalno zaustaviti bilo kakvu odluku i promjenu, čak i ako su one prijeko potrebne i nužne za nečiju egzistenciju (Monbiot, 2006: 106; Lučev, 2010: 86). „Zato bismo na Međunarodni monetarni fond, kao uostalom i na čitav svjetski ekonomski poredak, mogli gledati kao na imperijalističko oruđe povampirenog razvijenog Zapada“ (Lučev, 2010: 86-87).

MMF se vrhunski koristi vladajućom ideologijom kako bi stvarnost podredio ideološkim ciljevima i na taj način podredio sve države dominantnim akterima koji stoje iza njega. „Zbog toga za bogate vrijedno jedno, a za siromašne drugo...MMF i Svjetska banka ne samo da pridonose uništavanju gospodarstava slabijih zemalja nego i održanju gospodarske dominacije, pa tako i političke hegemonije, Sjedinjenih Država“ (Monbiot, 2006: 107).

Generalni direktor MMF-a uvijek je Europljanin, zamjenik Amerikanac, predsjednik Svjetske banke je uvijek Amerikanac, a sjedište tih organizacija, kao i UN-a, je Washington. UN nije uspio u svojoj misiji osiguranja svjetskog mira i stabilnosti poretka, već je uglavnom stajao po strani nemoćan da zaustavi krvavo *križarenje* 21. stoljeća, a nekada je i sam odobravao takve akcije i pozivao na njihovu provedbu. Dapače, u suradnji sa svojim pristašama, pronašao je način kako ih učiniti ako ne legalnima, onda svakako legitimnima i opravdanima/pravednima. MMF, SB i STO su služeći svojim pravim gospodarima opustošili periferiju u korist jezgre svjetskog kapitalizma i njegovih namjesnika tako da je samo pitanje kada će ta neutaživa glad za vječnim profitom i okrupnjavanjem kapitala biti usmjerena i na poluperiferiju. Sve je veći jaz između besramno bogatih i onih na rubu egzistencije i sve je izraženije geopolitičko nadmetanje u nizu regija po načelu *divide et impera*. Multilateralizam se nije pokazao učinkovitim u globalnom upravljanju koliko ideacijska i materijalna sila.

4. Pravo lice liberalnog internacionalizma

Liberalni internacionalizam bio je odlučan da s krajem Hladnoga rata uključi što veći broj država, ako ne i sve, u svoje institucije i upozna ih s mehanizmima globalnog upravljanja i odlučivanja o bitnim temama koje predstavljaju izazov suvremenom svijetu. Europska unija je odličan primjer kao entitet koji je nastao u skladu s doktrinama i vrijednostima koje liberalni internacionalizam zagovara. Stare multilateralne platforme i forumi pregovora su proširili svoje članstvo i teme, a također su nastali i neki novi kanali komunikacije. Unatoč činjenici da na svijetu uvijek postoje sukobi i stradanja, straha od izbijanja velikog rata nije bilo te se doimalo da je svijet napokon siguran i da je mir među narodima ostvariv, a ne puko sanjarenje. No u ljudskoj je prirodi da se uvijek želi više pa je tako i liberalni poredak htio svoje granice proširiti i, ako je moguće, obuhvatiti cijeli svijet. Njegovi agenti, zagovarajući demokraciju, slobodu, ljudska prava, razvoj, prosperitet i mir, krenuli su u novu osvajačku kampanju. U okolnostima pobjede u Hladnom ratu, gotovo neograničenih materijalnih sposobnosti i sa strukturom poretka spremnom da služi svojoj svrsi, unipolarni pobjednici odlučili su da je vrijeme da ostvare svoju viziju pravednog svijeta i sve zaviju u jednoulje „jedine univerzalne ideologije humanosti“. Problem je u tome, kao što se ispostavilo, da svaki pokušaj da se nametnu tzv. zajedničke vrijednosti uzrokuje osjećaj napada na identitet onih koji te vrijednosti ne dijele pa na takve pokušaje gledaju kao na neoimperijalizam ili zapadni ekspanzionizam (Jović, 2014: 26). Liberalna ideja *slobode* trebala bi štititi slabije države od

utjecaja ili intervencija moćnih država i organizacija te njihovih ekonomskih interesa, ali to nije tako u praksi gdje vidimo odnose dominacije moćnih aktera nad slabijima, a sve pod krinkom legitimnih univerzalnih vrijednosti (*ibid.*: 35). „Dogodio se veliki preokret: ali ipak začuđuje koliko je malo vremena trebalo da se slome ideali svjetskog međunarodnog pravnog poretka i pretvore u poredak nekolicine i proizvoljne ciljeve jedne naslijeđene oligarhije“ (Polšek, 2007: 58).

Krajem 20. i početkom 21. stoljeća SAD je, kao predvodnik i hegemon Zapada krenuo mijenjati svijet oko sebe na način da najbolje služi zapadnjačkim interesima. Pritom, koristio se liberalizmom, tj. ideologijom liberalnog internacionalizma kako bi zadržao svoj status sada globalnog hegemonu, a mehanizmi kojima se koristio su pozivanje na superiornost liberalnog i demokratskog poretka, trgovinska međuovisnost i suradnja kroz niz međunarodnih institucija s ciljem postizanja gotovo proročkog demokratskog mira. Države koje to još nisu bile trebale su postati demokracije, liberalizirati svoja tržišta i pristupiti multilateralnim platformama gdje bi naizgled ravnopravno sudjelovale, a zapravo primale zapovijedi. Ukoliko bi neka država pružala otpor, ubrzo bi došlo do „humanitarne“ intervencije. No kako bi se provodila pravda i uvela svjetska stabilnost, nužno je prvo strategijski proizvesti nestabilnost kako bi se legitimirao položaj hegemonu, njegova uloga i metode koje koristi u promidžbi zapadnjačkog modela modernizacije i eventualnoj pripremi za stvaranje novog imperija (Cifrić, 2008: 774). „Otkako je neoliberalni poredak postao globalan, vojna premoć nudila je pogodnosti uspostave međunarodne hijerarhije, čija bi raspodjela pravde ležala isključivo u rukama jedne države, a ne međunarodne organizacije“ (Popović, 2014: 135). Takav poredak postao je otvoreno nasilan u svojem ekspanzionizmu. Državama takoreći nije pružena mogućnost da odluče žele li biti dio takvog poretka; ako žele steći političku ili ekonomsku moć, tj. naprosto preživjeti kao takve, nemaju drugog izbora doli pristati na „ultimatume“ Zapada i preporođene se uključiti u poredak, što je zapravo oblik prikrivene prisile putem koje se održava prevlast Zapada i reže u korijenu bilo kakva ideja organiziranog otpora ili nastanka neprijateljskog hegemonu. Kohezija u poretku održava se kroz promoviranje zajedničkih, općih ili univerzalnih vrijednosti, a uvjerenost u ispravnost i pravednost tih ideja služi kao temelj i legitimacija za agresivno vanjskopolitičko djelovanje, bilo direktnim interveniranjem u poslove drugih država što narušava norme vestfalskog poretka, ali isto tako i Kantove propisane norme „vječnog mira“, bilo prisilom kroz međunarodne institucije. Radi se, dakle, o briljantnoj kombinaciji pristanka i prisile putem koje Zapad održava svoj primat u međunarodnim odnosima. S obzirom na to da je kroz

strukturu međunarodnih odnosa Zapad u velikom dobitku spram ostatka svijeta, nije ni čudo da toliko inzistira na očuvanju i ekspanziji takvog poretka. Ideologija je uglavnom krinka stvarnih ambicija.

U takvom poretku i njegovom održavanju „naglasak je na subjektivnim vjerovanjima koja pomažu da se shvati pravo upravljanja državom i identitet globalnih aktera koji nastaju kao rezultat zajedničkih ideja“ (Vukadinović, 2005: 130), a takva subjektivna vjerovanja žele se nametnuti poretku kao norme ponašanja i kultura poretka, tj. kao pravila međunarodnog poretka. „Kada dođe do nove razine konsenzusa o tome što je zakonito, a što nije, modificirana zajednička globalna kultura priprema put za novu transformaciju svjetske politike. Realnost je u očima onoga tko gleda, te se sporazum o redefiniranju realnosti postavlja tako da bi se matrica međunarodnih odnosa mijenjala iz jedne epohe u drugu“ (*ibid.*: 130). Nakon što je djelovanjem političkih i ekonomskih elita uspostavljen identitet poretka, ta međunarodna struktura može utjecati na promjenu identiteta država pa se njihovi nacionalni interesi mijenjanju u skladu s akterima međunarodnih odnosa (*ibid.*: 131-132). Liberalni internacionalizam nastoji proizvesti jedan globalni liberalni i demokratski identitet država u međunarodnim odnosima i globalnu kulturu takvog poretka što nije problematično sve dok takav naum ne smjera k uspostavljanju imperijalne kulture koja uništava ostale kulture i civilizacije u procesu (Cifrić, 2008: 776). „Na monopole i novi imperij može biti spremna samo civilizacijski homogena kultura“ (*ibid.*: 787). To pospješuje globalizacija koja dolazi iz nekoliko razvijenih zemalja i oblikuje se na međunarodnoj razini kao „anonimni projekt“, a iza nje stoje ekonomska i vojna moć dominantnih država pa tako dolazimo do sustava režima koji proizvode novi identitet „deteritorijaliziranog imperija, imperija bez granica“ (*ibid.*: 780). Takav imperij želi cijeli svijet smjestiti u svoje granice, ali oni koji ulaze u njega moraju ispuniti određene uvjete, što ukazuje na bitnu razliku u statusu jer imperijalne granice predstavljaju različite stupnjeve moći i utjecaja gdje integracija periferije nije jednako zastupljena kao u jezgri pa se tako smanjuje i njezin utjecaj na politiku (Beroš, 2018: 174). Poredak zahtijeva strukturne promjene pa svakom akteru koji mu se približi „prijete“ promjene identiteta i kulture; radi se dakle o kulturnom imperijalizmu, tj. „o imperijalnoj težnji za dominacijom modela života „jedne“, zapadne kulture (civilizacije) nad ostalim svijetom“ (Cifrić, 2008: 784), što se kroz institucionalno djelovanje također rješava sukobima i ratovima.

Takav *modus operandi* sadržan je u američkim tezama o novom svjetskom poretku, *slobodnom* svijetu, vladavini demokracije i mira te „svetom“ pozivu američke *izuzetne* nacije da vrijednosti Zapada i tekovine liberalizma širi svijetom, a tko nije s „nama“ - protiv nas je. „Kulturna jezgra takva projekta jest ključna za homogenizaciju kulture i ujedno kriterij za vrednovanje ostalih kultura“ (*ibid.*: 781). Stvaralačka snaga kulture Zapada je ideologija, a pokretačka snaga joj je tržište u kojem međunarodni akteri odlučuju o tempu razvoja nerazvijenih zemalja pa tako sustav političkog imperijalizma kontrolira identitet, norme i resurse, a ekonomski kretanje kapitala, uz zaštitu i podršku vojne moći (*ibid.*: 782). „Kulturni imperijalizam ima svoju osnovu u ekonomskoj paradigmi neoliberalizma i vojnoj moći, a potporu u globalizaciji. Ekonomija i vojni sektor glavni su jamci širenja kulturnog imperijalizma“ (*ibid.*: 782). Moć takvog poretka izvire iz činjenice da je on tvorac pravila ponašanja i zakona, a istovremeno ih nadilazi i koristi ovisno o svojim potrebama; nekada ih krši i poziva se na legitimnost djelovanja, a nekada ih se striktno drži ne bi li tako kontrolirao ponašanje ostalih, ograničio doseg njihovog djelovanja i posljedica koje proizvode. „Imperijalni svjetski poredak ne može se održati bez kontrole strukture i superstrukture, tj. sličnih socijalnih institucija i sustava vrednota na području imperija, dakle, bez kulturnog imperijalizma. Homogeniziranje kulture objektivno znači smanjenje raznolikosti kultura, a subjektivno znači prihvaćanje određenoga sustava vrijednosti utemeljenog na moći imperija“ (*ibid.*: 785). Kako bi se poredak održao i proširio, liberalni internacionalizam je svoju viziju budućeg svijeta ujedinio s neokonzervativnim „ratničkim duhom“ koji ne služi samo za samoobranu, već i za agresivno širenje liberalnih vrijednosti i institucija među onim kulturama koje s njima uopće nisu upoznate. Time se upravo narušavaju te iste liberalne vrijednosti, a posebno pravo naroda na samoodređenje kao pravo da žive u skladu s vlastitim vrijednostima i viđenjem svijeta oko sebe. „Nije više potrebno razmišljati o tome treba li demokratizaciju u nekoj zemlji provesti odozgo, voljom njezinih političkih elita, ili odozdo, pristankom njezinih organiziranih građana, kad tu revoluciju oružanom intervencijom u ime obrane ljudskih prava donosi liberalna supersila izvana“ (Kovačević, 2015: 57). Na taj način „opravdava“ se rat u ime mira i agresija u ime slobode što u najgorem slučaju može voditi svjetskom poretku koji je nalik globalnom fašizmu (*ibid.*: 58).

Liberalni internacionalizam dao je ideološki temelj i legitimaciju velikoj strategiji Busha mlađeg koji je vojnom silom pod krinkom humanitarnih kriza ili sigurnosnih ugroza rušio režime „nepoćudnih država“, što se kasnije, unatoč osudama međunarodne zajednice, dodatno legitimirano i donekle legalizirano kroz dokumente UN-a i nevladinih organizacija

kroz svoje doktrine humanitarnih intervencija i odgovornosti za zaštitu. To se može smatrati primjerom „primjene liberalnog imperijalizma jer se redefinira značenje suverenosti i omogućuje vojna intervencija protiv država“ (Kovačević, 2014: 44), što se do 21. stoljeća smatralo nezamislivim u međunarodnim odnosima, a pritom se nakon svake intervencije povećao dotok kapitala u razvijene zemlje Zapada (Kovačević, 2016: 47). Time je hegemon definitivno zavladao identitetom i normama trenutnog poretka, koji onda prisiljava države da se prilagode i mijenjaju svoje identitete, kulturu i institucije. „Pobjeda u Hladnom ratu izvojevana je u ime demokracije, slobode i kapitalizma, a današnja kriza zapadnoga svijeta posljedica je organiziranog pokušaja da se u ime jedne, neoliberalne inačice kapitalizma ospori pravo građana na slobodno demokratsko odlučivanje. U ime druge inačice, kombinacije neokonzervativizma i liberalnog internacionalizma, poduzimaju se preventivni napadi protiv država koje ne predstavljaju sigurnosnu ugrozu, ni za svijet ni za Sjedinjene Države. Posljedice takvih politika suprotne su liberalnim ciljevima i vrijednostima u ime kojih se provode“ (Kovačević, 2015: 58). Nametao se način života koji je tim narodima skroz nepoznat i gdje ne postoje liberalna i demokratska tradicija pa su ti „oslobodilački“ napori odnijeli nebrojene živote „upravo među onima koje je trebalo osloboditi“ (*ibid.*: 69), djelovanje Obame, koji je obećavao veliku promjenu, a zapravo se držao istog programa, rezultiralo je dodatnim ratovima i nastankom najveće terorističke ugroze za širu regiju i svijet, a državni udar u Ukrajini 2014. koji je izveden uz potporu SAD-a i nekih država saveznica, doveo je do dodatne netrpeljivosti i, naposljetku, rata u Ukrajini „koji je mogao predvidjeti svaki poznavatelj ruske strategije nacionalne sigurnosti“ (*ibid.*: 70). Liberalizam se rijetko dovodi u vezu sa zločinima protiv čovječnosti, no na temelju brojnih primjera nakon Hladnog rata na vanjskopolitičkom planu u nizu regija pokazao je i svoje drugo lice - „odatle proizlazi da je liberalizam svoje zločine uglavnom izvršavao u inozemstvu, u (bivšim) kolonijama i takozvanim „odmetničkim državama“ (*rogue states*) koje je valjalo ideološki preobratiti“ (Bekić, 2012: 41). „Costas Douzinas u svojoj knjizi *Human Rights and Empire...razmatra kako su ljudska prava, čija je izvorna svrha bila zaštita pojedinaca od moći suverena, u novije vrijeme zahvaljujući „humanitarnim ratovima“ (Kosovo, Irak, Afganistan...) u potpunosti izmijenila svoju ulogu te postala sredstvo za opravdanje novog globalnog poretka. On također smatra kako kozmopolitizam predstavlja formalnu ideologiju ovog poretka, s proklamiranim ciljevima uklanjanja ratnog nasilja i uspostave „vječnog mira“. No također primjećuje kako ovi ciljevi predstavljaju tek lošu krinku pravih imperijalnih ciljeva, a to je održanje moći“ (Beroš, 2018: 176).*

Postojeća ideološka i materijalna moć su se išle povećati kroz institucije i interakciju u međunarodnim odnosima, a struktura i poredak su oblikovani na način da pružaju legitimitet i zakonitost djelovanju hegemonu. Radi se dakle o hegemonskom internacionalizmu čije institucije sadržavaju vrijednosti hegemonu i projiciraju ih na ostale aktere, ideološki legitimiraju norme poretka i kroz kulturni imperijalizam apsorbiraju konkurente i političku elitu ostalih država kako bi održale taj isti poredak. Sve takve institucije stvorio je Zapad, a stvorene su da služe njegovim interesima koji su, dakako, globalni. Promiču ljudska prava, međuovisnost, slobodnu trgovinu, zajedničko upravljanje i ekonomski razvoj te ostale liberalne vrijednosti. U takvom poretku „vodeća država upravlja oblikujući okoliš u kojem države djeluju“ (Kovačević, 2014: 50). No ona nije jedina sila tog poretka. Tu je transnacionalni kapital koji izbjegava bilo kakav oblik institucionalizacije što mu neoliberalna paradigma, dakako, omogućava i koji predstavlja prijetnju stabilnosti i vodi krizama (Popović, 2014: 118, 129-131). Taj kapital u funkciji je sive eminencije koja zakulisno upravlja tim poretkom i njegovim akterima, a njegovi agenti uvijek profitiraju neovisno o okolnostima. Američki dolar glavo je oružje američke sile (*ibid.*: 127), a američka moć „jamstvo je zaštite interesa američkih kompanija i održanja liberalnog modela međunarodne trgovine“ (Kovačević, 2016: 47). Vidljiv je iznimno neravnotežan položaj između razvijenih i nerazvijenih zemalja pri definiranju politika međunarodnih institucija (Kovačević, 2015: 71). SAD neke organizacije ovisno o potrebi ignorira, neke služe kao mehanizam vanjske politike, a neke kao forumi za uvjeravanje ili pritisak na moćne partnere (Popović, 2014: 125). Unatoč tome što su te institucije utemeljene na liberalnim načelima i što su prepune obećanja, pitanja rata i siromaštva nikad nisu bila ozbiljnija. Do problema dolazi i kada zapadne države nameću neoliberalna pravila nerazvijenim državama, a sama ih ne primjenjuju i ne slijede ta načela (Kovačević, 2015: 74), tj. slobodna trgovina vrijedi samo onda kada to odgovara razvijenim državama, a van toga koriste se raznim protekcionističkim mjerama kojima „krše pravila igre i uvodi ekonomsko nepravo“ (Polšek, 2007: 81). „Pokazalo se da u kriznoj situaciji, čak u vodećim liberalnim demokracijama, vlade u većoj mjeri odgovaraju zahtjevima financijskih institucija i kapitala negoli interesima građana koji su ih izabrali“ (Kovačević, 2015: 74). Raspodjela bogatstva, razvoj i jednakost svijeta nije se realizirala, a statistika pokazuje da je nerazvijenim državama sve gore (Monbiot, 2006: 140). „Siromašne zemlje i dalje moraju primjenjivati razvojnu formulu koja je upravo suprotna onoj kojom su se služile gotovo sve danas bogate zemlje...a to nam govori da bogatim zemljama nipošto nije cilj uvesti slobodnu trgovinu kako bi potaknule razvoj siromašnih,

nego da svjesno prisiljavaju siromašni dio svijeta da ostane jeftin izvor radne snage i sirovina te otvoreno tržište za njihove proizvode i usluge“ (*ibid.*: 141).

Pravo lice liberalnog internacionalizma nakon Hladnog rata jest dvoličnost. Ta dvoličnost je posljedica sukoba unutar same ideologije, tj. između liberalnih internacionalista i neokonzervativaca koji teže istome, ali drugačije gledaju na put kojim će doći do konačnog cilja. Liberalni internacionalizam je pomogao brojnim državama i narodima, koje pak gravitiraju oko jezgre, da unaprijede svoj životni standard i da žive u slobodi. Te države odriješile su se okova prijašnjih totalitarnih poredaka i diktatura, prihvatile su liberalne i demokratske poretke i postale dio Zapada. Nakon početnih ratova i sukoba, uslijedilo je doba razvoja, mira i stabilnosti. No, na isti način nisu prošle druge države, one koje su htjele živjeti u skladu s vlastitim pravilima i vrijednostima te koje, pritom, nisu time predstavljale ugrozu liberalnom Zapadu. Ali poredak i njegovi glavni izvršitelji nisu bili zadovoljni sa svojim postojećim granicama i odlučili su se na ekspanziju. Ta ekspanzija utjelovljena je u djelovanju SAD-a i saveznika te međunarodnih institucija. Takozvane humanitarne intervencije, poduzete radi spašavanja ljudi i očuvanja ljudskih prava te radi širenja tekovina zapadnog svijeta oličenih u demokraciji i liberalizmu, pokazale su da su sve drugo doli humanitarne. Za vrijeme SAD/NATO akcija po Bliskom istoku i Sjevernoj Africi pa čak i na Kosovu, pokazalo se da ciljevi nemaju nikakve veze s demokracijom i ljudima. Srušene su države, prouzročena je velika kolateralna šteta u vidu izgubljenih ljudskih života u milijunima i uništene kritične infrastrukture, došlo je do velikog porasta terorizma, crnog tržišta i proliferacije svakojakog oružja, prouzročene su velike migracije te je došlo do rasta cijene goriva i ostalih energenata. Prevelika je to cijena za nasilnu uspostavu demokracije tamo gdje je nitko nije ni tražio. Posljedica su građanski ratovi, novi sigurnosni izazovi, stvarne humanitarne krize, rast nasilja i uništavalačke anarhije. Ideja demokratskog mira, kao kamen temeljac ideologije liberalnog internacionalizma pokazala je da ima više veze s ratom i nasiljem negoli s mirom, sigurnosti i stabilnosti. Međunarodno pravo je višestruko kršeno i zloupotrebavano, kako u međunarodnim organizacijama, tako više u svakojakim „nezavisnim“ organizacijama, tijelima i forumima. To je sve posljedica stapanja liberalnog internacionalizma i neokonzervativizma u jednu djelatnu ideologiju koja je dovela do *hegemonskog internacionalizma*, ili, po mišljenju nekih, *imperijalnog liberalizma*.

Multilateralizam i međunarodne organizacije, trebali bi služiti za jačanje suradnje i stvaranje kohezije, no pokazali su se kao poluge moći jedne ideologije i vladajuće klike koja

nema, zapravo, ni imena ni nacije. Kroz njih nameće se gotovo totalitarna kontrola i pogled na odnose u svijetu među kulturama/civilizacijama. Zapravo, oni su stupovi održavanja hegemonije, tj. imperija u nastajanju. Što se finansijskih organizacija tiče, ne radi se ni o čemu drugome doli vjekovnoj eksploataciji jednih država i naroda u korist drugih; „bogati i razvijeni centar ima sve uvjete da putem cijena prisvaja visoke profite i da ujedno onemogućava periferiji dolazak do moderne tehnologije...te se na taj način stalno održavaju razlike između centra i periferije, a moć centra s vremenom postaje sve snažnija“ (Vukadinović, 2005: 126), tj. „ekonomska, politička, diplomatska i kulturna pitanja rješavaju se onako kako to traži hegemon, na pravilima koja je on postavio i u interesu koji je isključivo identičan interesu hegemonu“ (*ibid.*: 128). Međunarodna politika tog poretka je politika moći i geopolitike, a ne stvarnog širenja ideala. Baš suprotno, krše se liberalna načela i oduzima se pravo na samoodređenje kao i priznanje jednakosti u odnosima te državne suverenosti. Onaj tko nije Zapad ne može djelovati kao Zapad - to možemo samo „mi“, a „ostali“ se moraju pokoravati našim željama i promjenjivim pravilima. Takav internacionalizam je prouzročio više štete i nesigurnosti nego koristi, doveo do nestabilnosti u vlastitom poretku i van njega te ugrozio opstanak ostalih aktera, tj. takav poredak je prijatna „drugima“ , njihovim interesima i identitetima te samom opstanku danas. Temeljna težnja ili pokretačka sila je dominacija nad drugima i njihova eksploatacija, a ne sloboda, jednakost, solidarnost i bratstvo. Jedinstvo da, ali samo pod „našim“ uvjetima i po „našoj“ viziji budućeg svjetskog poretka. Za ostale nema mjesta ako nisu nalik „nama“. Zbog svih navedenih razloga, liberalni međunarodni poredak valjalo bi izmijeniti na način da nije imperijalni i eksploatatorski te da se međunarodni odnosi baziraju na dijeljenoj odgovornosti, globalnoj solidarnosti, uvažavanju različitosti i odgovornosti jednih prema drugima, vladavini zajedno predloženih i jednoglasno prihvaćenih prava te, naposljetku, na multilateralizmu. Sloboda, tolerancija, slobodna trgovina sa socijalnom osjetljivošću, jednakost, međusobno poštovanje, mirna koegzistencija neovisno o političkom poretku i osobnim preferencijama, ljudska prava i njihova zaštita te okrenutost k budućnosti i uspostavljanju mira među narodima te odbacivanje beskonačnog hegemonskog rata vrijednosti su koje treba zagovarati i promicati u međunarodnim odnosima, a jednako tako na njima bi valjalo sazdati uistinu novi svjetski poredak. Umjesto imperijalizmu, poredak i svi akteri u njemu trebaju se okrenuti k efikasnom multilateralizmu koji predstavlja kooperativno, a ne kompetitivno djelovanje. Treba težiti k stvaranju planetarne zajednice gdje smo svi jednaki unatoč tome i možda baš zahvaljujući tome što smo različiti, jer na kraju dana, ipak smo svi ljudi.

III. ZAKLJUČAK

Kraj Hladnog rata i prijelaz iz bipolarnog u unipolarni poredak cijeli svijet je ostavio zatečenim. U duhu te pobjede SAD kao najveća svjetska sila i predvodnik Zapada krenuo je, potaknut preporođenim ideologijom liberalnog internacionalizma, dovršiti taj projekt, proširiti njegove doktrine po cijelom svijetu i ostvariti njegov konačni cilj - demokratski mir liberalnog *svijeta*. Prilikom ostvarenja tog cilja, metode nisu bitne, tj. sve je dozvoljeno dok ima neki legalni okvir djelovanja ili barem legitimitet kako ostatak svijeta ne bi slučajno počeo pokazivati na očito licemjerje, netolerantnost i (skriveni) imperijalizam takvog projekta. Smatram da su brojni autori koji kada opisuju i interpretiraju ponašanje SAD-a te opisuju njegovu ulogu i položaj u međunarodnom poretku kao nekakvog imperija ili kvazi-imperija pogriješili. SAD ima neke imperijalne tendencije i obilježja imperija, kako po svojem shvaćanju samoga sebe, tako posebice i po vanjskopolitičkom djelovanju, ali SAD nije imperij. Izvor takvog pogrešnog gledanja leži upravo u tome što su brojni teoretičari i znanstvenici suzili doseg svojeg istraživanja i gledanja na pravu prirodu stvari koju proučavaju. Zbog prevelikog fokusa na drvo, zaboravili su i ne vide šumu koja se iza njega nalazi i koje je to drvo upravo dio. Proučavajući ono što je očima vidljivo u potpunosti su zanemarili, dapače odbacili ono što je očima „nevidljivo“ ili teško vidljivo. Liberalni internacionalizam je ideja, ideologija, svjetonazor, identitet, norma, način života, arhitektura, infrastruktura, struktura i superstruktura koji je nastajao u Europi i SAD-u, uobličena je ponajviše u SAD-u kroz 20. stoljeće od Wilsona do Reagana, a finalnu suvremenu formu je dobio za vrijeme predsjedničkih mandata Clintona i Busha mlađeg. Liberalni internacionalizam dakle u sebi nosi cijelo zapadnjačko intelektualno, iskustveno i povijesno nasljeđe kada govorimo o politici, ekonomiji i organizaciji te upravljanju međunarodnim odnosima. Radi se dakle o riznici od dva i pol tisućljeća. Nijedna dosadašnja kultura ili civilizacija nije bilo toliko *globalna* kao Zapad. Nijedna dosadašnja kultura ili civilizacija nije nikada u povijesti postigla ono što je Zapad postigao - stvorio sveobuhvatni sustav međunarodnih, zapravo *planetarnih* odnosa i poredak koji se na njemu bazira sa SAD-om kao ključnim i nezaobilaznim akterom.

SAD definitivno nije imperij. Ali zato liberalni internacionalizam jest. On je „Rim bez Rima“. On je način života, razmišljanja, gledanja na svijet i ljude oko sebe, izvor i kraj „naših“ i „njihovih“ identiteta. On je vrhovni sudac o idejama ustroja država i međunarodnog društva. On je carstvo gotovo neograničene slobode, neomeđenog razvoja i nesebičnog

prosperiteta. Ali je isto tako i *liberalna tiranija* totalitarnog ideološkog projekta koji drugo i drugačije negira, obezvrjeđuje i, ukoliko je nužno, a “nužno ono često jest“, uništava. Taj imperij svojim podanicima nudi sve pogodnosti koje život može pružiti ukoliko se dokažu dostojnima i za to ima na raspolaganju niz metoda. Ali, ukoliko netko odbacuje „jedini pravi povijesni put za čovječanstvo“, taj isti imperij neće se libiti da svaki trag njegovog prijašnjeg identiteta i egzistencije izbriše s lica Zemlje, pri čemu je SAD samo jedna od poluga moći i mehanizama djelovanja, ali i ključan dio cijele slagalice - egzekutor. Na ovome svijetu ima mjesta samo za jednog cara, a taj car sazdan je od pristranih fizičkih osoba, anonimnih pojedinaca s gotovo neograničenom moći koji ganjaju isključivo vlastite interese, i od nepristranog *sacrosancti* entiteta koji se nalazi u samoj srži tog imperija, koji diktira ponašanje pojedinaca i masa, ali na koga također utječu i interesi tih istih pojedinaca i masa, a to je kapital. Liberalni internacionalizam se koristi s višedimenzionalnom ideologijom koja nekad uistinu dovodi do ostvarenja solidarnih, humanih i altruističnih ciljeva, ali koja je više veo negoli sam sadržaj i koja prvenstveno služi kao legitimacija i legalnost djelovanja, a sve kako bi prikrio svoje pravo lice - lice dominacije Zapada nad ostalima koje svoj izvor ima u čistom instinktu za preživljavanjem i nagonu za samoodržanjem. Takav suvremeni liberalni *Levijatan* s globalnim dosegom nema jasno vidljiv i definiran centar svoje moći odlučivanja, tj. isti nije institucionaliziran kao takav. Ali opet ima svoj izvor putem kojeg kreira međunarodni realitet, a taj izvor su kapital i kreatori vizije svijeta za *svijet*. U svojoj biti, takvim poretkom vladaju kapital, „superiorni identiteti“ i čisti interesi; bit tog realiteta jest nastavak odnosa kapitala i dominacija „Nas“ nad „Drugima“.

Zbog takve trenutne logike međunarodnog poretka i djelovanja glavnih aktera unutar njega, neminovno će doći do pojave revizionističkih država koje će sve više težiti tome da kroz svoje multilateralne platforme kontriraju trenutnom poretku i, pritom, se te države neće suzdržavati čak i od upotrebe sile kako bi postigle svoje ciljeve, kao što je već i danas vidljivo. Za bolji sustav smo čuli, ali ga nikad nismo probali uistinu stvoriti. Leži li razlog tome u strahu od neuspjeha i bolnih posljedica ili činjenici da ovaj sustav naprosto gotovo savršeno funkcionira zadnjih sedamdeset godina, ako ne i zadnjih par stoljeća ili nekoliko tisuća godina ljudske povijesti - na to pitanje nitko ne može dati odgovor. Time ne tvrdim da je ideja društva država i naroda koji zajedno razgovaraju, izmjenjuju mišljenja i donose odluke o onim temama i problemima koji se tiču cijelog čovječanstva i njegove budućnosti loša ideja ili intrinzično manipulativna i eksploatatorska. Baš suprotno. Liberalni internacionalizam trebao bi postati upravo *liberalan*, tj. dozvoliti drugima da žive po svom i

tolerirati njihove izbore, a ne im nametati nove identitete i režime s kojima oni nemaju veze. Trebao bi povratiti svoj ugled kroz dijalog i stvarnu suradnju, a ne kroz obmanu i iskorištavanje drugih aktera. Trebao bi poštivati tuđe želje i nesigurnosti, a ne nasilno nametati svoje vizije svijeta kakav bi trebao biti. Takav liberalni internacionalizam bio bi *realan* - svjestan sebe i svojih mogućnosti, ali isto tako svjestan mogućnosti drugih država i naroda. Možda *zajedno*, kao ljudi i kao države, kao međunarodno društvo ravnopravnih aktera uspijemo postići kraj ratova i uvedemo bolje životne uvjete za sve. Ne moramo svi biti liberalni i demokrati kako bismo bili ono što je najosnovnije i najispravnije - ljudi. Tvrdim da Zapad može biti bolji. Zapad mora biti bolji.

POPIS LITERATURE

Aljazeera.com (2020) UN envoy: Impact of long Libya war on civilians 'incalculable'. <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/18/un-envoy-impact-of-long-libya-war-on-civilians-incalculable> Pristupljeno 16. kolovoza 2023.

Bekić, Janko (2012) Pitanje zločina: liberalizam, komunizam, fašizam. *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku* 3(10): 38-42.

Beroš, Marin (2017) Kozmopolitski i/ili imperijalni mir kao osnova globalne vladavine. *Filozofska istraživanja* 37(1): 59-70.

Beroš, Marin (2018) Povratak imperijalnog kozmopolitizma. *Filozofska istraživanja* 38(1): 173-182.

Buzar, Stipe (2017) Rat u teorijama međunarodnih odnosa - kratak osvrt na tri teorije. *Zbornik Sveučilišta Libertas* 1-2(1-2): 261-272.

Cifrić, Ivan (2008) IMPERIJ ILI ZAJEDNICA? Homogenizacija i raznolikost kultura u kontekstu globalizacije i identiteta. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 17 (4-5 (96-97)): 773-797.

Cvetičanin, Neven i Mandić, Marko (2021) Suton međunarodnog liberalnog poretka, dijalektika političke mehanike i novi Vestfalski sistem za 21. vek. *Politička misao: časopis za politologiju* 58(1): 103-126.

Ejdus, Filip (2014) DOMETI I OGRANIČENJA LIBERALNIH TEORIJA MEĐUNARODNE BEZBEDNOSTI. U: Jović, Dejan (ur) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 271-285). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Finnemore, Martha (2009) LEGITIMACY, HIPOCRISY, AND THE SOCIAL STRUCTURE OF UNIPOLARITY: Why Being a Unipole Isn't All It's Cracked Up to Be. *World Politics* 61(1): 58-85.

Ikenberry, G. John (2009) Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order. *Perspectives on Politics* 7(1): 71-87.

Jović, Dejan (2013) UVOD U STUDIJ REALIZMA. U: Jović, Dejan (ur) *Teorije međunarodnih odnosa. REALIZAM* (str.15-38). Zagreb: Politička kultura.

Jović, Dejan (2014) LIBERALIZAM U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA: TEORIJA I PRAKSA. U: Jović, Dejan (ur) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 15-55). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Kalanj, Rade (2001) IMPERIJALNI POREDAK GLOBALIZACIJE. *Socijalna ekologija: journal for environmental thought and sociological research* 10(4): 267-279.

Kerim, Srđan (2015) *GLOBALIZACIJA I DIPLOMACIJA. U potrazi za boljim svijetom*. Velika Gorica: OSINI TRADE.

Kovačević, Božo (2014) Liberalna hegemonija ili imperij? *Međunarodne studije* 14(3-4): 35-55.

Kovačević, Božo (2016) Amerika kao imperij. *Politička misao: časopis za politologiju* 53(1): 35-50.

Kovačević, Božo (2016) Što je to novo u konstruktivizmu? U: Jović, Dejan (ur) *Konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa* (str. 37-88). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Kovačević, Božo (2015) Teškoće suvremenog liberalizma. *Međunarodne studije* 15(3): 45-81.

Kurečić, Petar (2010) Geopolitičke i geostrateške ideje u suvremenom neokonzervativizmu. *Politička misao: časopis za politologiju* 47(3): 203-219.

Kurečić, Petar (2004) Novi svjetski geopolitički poredak: teorijske odrednice. *Hrvatski geografski glasnik* 66(1): 103-120.

Lapaš, Davorin (2010) Neka razmišljanja o dopustivosti jednostrane upotrebe sile u suvremenom međunarodnom pravu. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 1(1): 29-52.

Lapaš, Davorin (2018) "Odgovornost za zaštitu" ("R2P") u okolnostima prekoraničnog terorizma: *Eadem sed aliter? Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 535=53: 127-153.

Lučev, Josip (2010) Ekonomija i ideologija: slučaj Međunarodnog monetarnog fonda. *Politička misao: časopis za politologiju* 47(4): 79-92.

Luša, Đana (2014) Kritike liberalne teorije demokratskog mira. *Politička misao: časopis za politologiju* 51(3): 31-53.

Matić, Davorka i Mikac, Robert (2010) HUMANITARNI INTERVENCIONIZAM: ETIČKA, PRAVNA I SIGURNOSNA PITANJA U 21. STOLJEĆU. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 13(25): 51-76.

Monbiot, George (2006) *Doba dogovora: manifest novog svjetskog poretka*. Zagreb: Algoritam.

Morgenthau, Hans Joachim (1982) *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*. Lanham: University Press of America.

Newamerica.org (2023) The War in Libya. <https://www.newamerica.org/international-security/reports/americas-counterterrorism-wars/the-war-in-libya/> Pristupljeno 16. kolovoza 2023.

Ohchr.org (2023) Behind the data: Recording civilian casualties in Syria. <https://www.ohchr.org/en/stories/2023/05/behind-data-recording-civilian-casualties-syria> Pristupljeno 16. kolovoza 2023.

Painter, David S. (2002) *Hladni rat. Povijest međunarodnih odnosa*. Zagreb: Srednja Europa.

Pandžić, Josip (2014) KRIZA MEĐUNARODNOG LIBERALNOG PORETKA I PERMANENTNI HEGEMONSKI RAT. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 17(33-34): 89-194.

Petković, Krešimir (2004) Kako objasniti vanjsku politiku Sjedinjenih Američkih Država? Različiti pristupi u objašnjavanju američke uloge u svijetu. *Politička misao: časopis za politologiju* 41(4): 122-145.

Polović, Jadranka (2019) dr. sc. Jadranka Polović: GLOBALNO UPRAVLJANJE I KORPORATIVNA FILANTROPIJA VODE NAS PREMA GLOBALNOJ KATASTROFI. *Geopolitika.news* 19. lipnja. <https://www.geopolitika.news/analize/dr-sc-jadranka-polovic-globalno-upravljanje-i-korporativna-filantropija-vode-nas-prema-globalnoj-katastrofi/> Pristupljeno 18. kolovoza 2023.

Polšek, Darko (2007) *Svjetsko carstvo i njegovi neprijatelji*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Popović, Petar (2012) *PRIJEPORI U TEORIJAMA MEĐUNARODNIH ODNOSA U DVADESETOM STOLJEĆU*. Zagreb: Politička kultura.

Popović, Petar (2014) *Kriza međunarodnog poretka 21. stoljeća*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske / Disput.

Popović, Petar (2014) SPORNI KANT: DVOJBENE INTERPRETACIJE KANTA U TEORIJAMA MEĐUNARODNIH ODNOSA. U: Jović, Dejan (ur) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 56-78). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Popović, Petar (2011) Suvremena kritika liberalne teorije međunarodnih odnosa: Država i paradigma međuovisnosti. *Politička misao: časopis za politologiju* 48(2): 110-139.

Ravlić, Slaven (2006) Eponimizacija moći: američke vanjskopolitičke škole i doktrine. *Međunarodne studije* 6(1): 13-27.

Simić, Predrag (2014) POSTLIBERALNI SVET. U: Jović, Dejan (ur) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 308-330). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Stefanov, Mario (2022) M. Stefanov: Amerika mora neprestano ratovati ili će propasti. *Geopolitika.news* 19. siječnja. <https://www.geopolitika.news/analize/m-stefanov-amerika-mora-neprestano-ratovati-ili-ce-propasti/> Pristupljeno 15. srpnja 2023.

Stefanov, Mario (2017) M. Stefanov: PRIČE S DUGOG PUTA DO RATA (2. dio). *Geopolitika.news* 15. srpnja. <https://www.geopolitika.news/analize/mario-stefanov-price-s-dugog-puta-do-rata-2-dio/> Pristupljeno 17. kolovoza 2023.

Stefanov, Mario (2019) Mario Stefanov: TAJNA AMERIČKIH BESKRAJNIH RATOVA. *Geopolitika.news* 02. studenog. <https://www.geopolitika.news/analize/mario-stefanov-tajna-americkih-beskrajnih-ratova/> Pristupljeno 28. kolovoza 2023.

Sučeska, Alen (2008) GEOPOLITIKA 21. STOLJEĆA: PROMJENA SVJETSKOG PORETKA I MILITARIZIRANJE SVIJETA. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 11(21): 115-133.

Šelo Šabić, Senada (2014) LIBERALNI INTERNACIONALIZAM DANAS. U: Jović, Dejan (ur)) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 204-223). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Vukadinović, Radovan (2005) *Teorije međunarodnih odnosa*. Zagreb: Politička kultura.

Watson.brown.edu (2023) IRAQI CIVILIANS.
<https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians/iraqi> Pristupljeno 16. kolovoza 2023.

Watson.brown.edu (2023) AFGHAN CIVILIANS.
<https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians/afghan> Pristupljeno 16. kolovoza 2023.

Watson.brown.edu (2023) CIVILIANS KILLED AND WOUNDED.
<https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians> Pristupljeno 16. kolovoza 2023.

Zgurić, Borna (2014) IMMANUEL KANT, TEORIJA DEMOKRATSKOG MIRA I VANJSKA POLITIKA SAD-a. U: Jović, Dejan (ur) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 79-111). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Zgurić, Borna (2013) Teorija „demokratskog mira“: pute prema građanskom ratu: studija slučaja Iraka. *Suvremene teme: međunarodni časopis za društvene i humanističke znanosti* 6(1): 28-43.

Sažetak

S krajem Hladnog rata i transformacijom iz bipolarnog u unipolarni međunarodni poredak došlo je do obnovljene želje za širenjem tekovina liberalnog internacionalizma po svijetu. Bez stvarnog protivnika u međunarodnoj areni, Zapad na čelu sa SAD-om mogao je nesputano djelovati i širiti svoje ideje, norme i vrijednosti po ostatku svijeta, a posebno u onim regijama gdje takve ideje nisu zastupljene. Dakako, brojne države su to shvatile kao oblik liberalnog ekspanzionizma, dapače i liberalnom ideologijom prikrivenog imperijalizma. Suvremeni liberalni internacionalizam, a pogotovo njegovo djelovanje u međunarodnim odnosima obilježava savez između dva tabora, liberalnih internacionalista i neokonzervativaca, zbog čega je nerijetko SAD djelovao unilateralno i zanemarivao pravila ponašanja u međunarodnim odnosima. Glavne metode s kojima Zapad u suvremeno doba ostvaruje svoje, zapravo, strateške ciljeve su tzv. humanitarne intervencije, naglašavanje međuzavisnosti i inzistiranje na multilateralizmu te sudjelovanju i slušanju uputa međunarodnih organizacija kao „nepristranih“ aktera u međunarodnim odnosima, a sve s ciljem postizanja demokratskog mira i stabilnosti. Taj poredak počinje nalikovati i djelovati kao imperij ne bi li zadržao svoju dominantnu ulogu u osvjet multipolarnosti. Iz tog razloga, došlo je do povećanja nesigurnosti i pojave novih ugroza te revizionističkih sila kao izazivača trenutnog poretka. Budući sukobi u svijetu su, doima se, neizbježni.

Ključne riječi: liberalni internacionalizam, neokonzervativizam, demokratski mir, humanitarne intervencije, multilateralizam, međunarodne organizacije

Summary

With the end of the Cold War and the international order's transformation from bipolar to unipolar, a renewed interest for the spread of values of liberal internationalism across the world has come to pass. Devoid of a real adversary in the international arena, the West spearheaded by the USA could act and spread its ideas, norms and values throughout the world, especially in those regions where such tenets were nonexistent. Of course, many understood such endeavors as forms of liberal expansionism or even, with the use of liberal ideology, disguised imperialism. Contemporary liberal internationalism, especially the way it operates within international relations, is defined by an alliance between liberal internationalists and neoconservatives, because of which the USA quite often acted unilaterally and without regard to the rules of conduct in international relations. The main methods contemporarily employed by the West in order to achieve its strategic goals are the so called humanitarian interventions, placing emphasis on interdependence and insisting on multilateralism as well as cooperating and abiding by the instructions of international organisations which act as „unbiased“ entities in international relations, all in order to achieve democratic peace and stability. This order starts resembling and acting as an empire as a means of preserving its dominant position at the dawn of multipolarity. As a consequence, there is a rise of insecurity, appearance of new threats as well as revisionist states acting as rivals of the existing order. Future conflicts in the world are, it would seem, imminent.

Keywords: liberal internationalism, neoconservatism, democratic peace theory, humanitarian intervention, multilateralism, international organizations